

Канцеларија за демократски институции и човекови права

ПОРАНЕШНА ЈУГОСЛОВЕНСКА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ПРЕТСЕДАТЕЛСКИ И ПРЕДВРЕМЕНИ
ПАРЛАМЕНТАРНИ ИЗБОРИ
13 и 27 април 2014

Конечен извештај на
Набљудувачката мисија за избори на ОБСЕ/ОДИХР

Варшава
15 јули 2014

СОДРЖИНА

I.	ИЗВРШНО РЕЗИМЕ.....	1
II.	ВОВЕД И БЛАГОДАРНОСТ.....	4
III.	ПОЛИТИЧКИ КОНТЕКСТ.....	5
IV.	ЗАКОНСКА РАМКА И ИЗБОРЕН СИСТЕМ.....	6
A.	ЗАКОНСКА РАМКА.....	6
B.	ИЗБОРЕН СИСТЕМ.....	8
V.	ИЗБОРНА АДМИНИСТРАЦИЈА.....	9
VI.	РЕГИСТРИРАЊЕ НА ИЗБИРАЧИТЕ.....	11
VII.	РЕГИСТРИРАЊЕ НА КАНДИДАТИТЕ.....	13
VIII.	ИЗБОРНА КАМПАЊА.....	14
IX.	ФИНАНСИРАЊЕ НА КАМПАЊАТА.....	17
X.	МЕДИУМИ.....	18
A.	МЕДИУМСКА СРЕДИНА.....	18
B.	ЗАКОНСКА РАМКА.....	19
XI.	ПРИГОВОРИ И ЖАЛБИ.....	22
XII.	ДОМАШНИ И МЕЃУНАРОДНИ НАБЉУДУВАЧИ.....	24
XIII.	ДЕНОТ НА ИЗБОРИТЕ.....	25
A.	ПРВ РУГ НА ГЛАСАЊЕ.....	25
B.	ВТОР КРУГ НА ГЛАСАЊЕ.....	25
B.	СУМИРАЊЕ И ОБЈАВУВАЊЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД ГЛАСАЊЕТО.....	27
XIV.	ПОИЗБОРНИ ПРИГОВОРИ И ЖАЛБИ.....	27
XV.	ПРЕПОРАКИ.....	28
A.	ПРИОРИТЕТНИ ПРЕПОРАКИ.....	28
B.	ДРУГИ ПРЕПОРАКИ.....	29
	АНЕКС: КОНЕЧНИ РЕЗУЛТАТИ.....	32
	ЗА ОБСЕ/ОДИХР.....	34

ПОРАНЕШНА ЈУГОСЛОВЕНСКА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
ПРЕТСЕДАТЕЛСКИ И ПРЕДВРЕМЕНИ ПАРЛАМЕНТАРНИ ИЗБОРИ
13 и 27 април 2014

Конечен извештај на Набљудувачката мисија за избори на ОБСЕ/ОДИХР¹

I. ИЗВРШНО РЕЗИМЕ

По прием на покана од страна на Министерството за надворешни работи, Канцеларијата на ОБСЕ за Демократски институции и човекови права (ОБСЕ/ОДИХР) назначи Набљудувачка мисија за избори (НМИ) за претседателските избори на 13 и 27 април и предвремените парламентарни избори на 27 април 2014 год. НМИ на ОБСЕ/ОДИХР ја оцени сообразноста на изборниот процес со заложбите на ОБСЕ и другите меѓународни стандарди за демократски избори, како и со националните прописи. За набљудување на денот на изборите на 13 април, НМИ на ОБСЕ/ОДИХР ги здружи своите напори со делегацијата на Парламентарното собрание на Советот на Европа (ПССЕ). За набљудување на денот на изборите на 27 април, НМИ на ОБСЕ/ОДИХР беше придружена од делегациите на Парламентарното собрание на ОБСЕ (ПС на ОБСЕ) и ПССЕ.

Како што е наведено во двете Изјави за првичните наоди и заклучоци објавени после секој круг, претседателските и предвремените парламентарни избори беа ефикасно спроведени, вклучително и на денот на изборите. Кандидатите имаа можност непречено да ја водат изборната кампања, а слободите на собирање и здружување се почитуваа. Сепак, елементи на кампањата посочија на несоодветно одвојување на партиските од државните интереси, што е спротивно на ставот 5.4 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 год. и другите меѓународни обврски за демократски избори. Наводите на заплашувања врз избирачите беа постојани во текот на кампањата, додека пак владејачката етничка албанска партија ги повика етничките албански избирачи да не гласаат на претседателските избори, со што се покрена загриженост во однос на можноста избирачите да го дадат својот глас “без страв дека ќе бидат казнети”, како што е предвидено со ставот 7.7 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 год.

Одреден број на одредби од Изборниот законик беа изменети во јануари 2014 год. и истите одговорија на некои од претходните препораки на ОБСЕ/ОДИХР. Додека менувањето на основните аспекти на законската рамка една година пред одржување на избори не се смета за добра пракса, неодамнешните измени добија сепартиски консензус и беа донесени после консултации со јавноста. Сепак, останува да има недоследности и двосмислености, вклучително во однос на недостиг на јасност во дефинирање на изборната кампања, времетраење на изборната кампања, и злоупотреба на државните ресурси во текот на изборната кампања, како и неосновани ограничувања на правото за поднесување приговор. Понатаму, барањето за 40% одсив во вториот круг од претседателските избори би можело потенцијално да доведе до циклуси на неуспешни избори.

Претседателот се избира директно на општи и непосредни избори според мнозинскиот модел. Сто и дваесет пратеници во Собранието се избираат според пропорционалниот модел, а тројца пратеници се избираат според мнозинскиот модел во три изборни единици надвор од земјата. Нерамномерната распределба на избирачи во изборните единици надвор од земјата и

¹ Англиската верзија на овој извештај е единствениот официјален документ. Обезбеден е неофицијален превод на македонски и албански јазик.

неизбалансираноста меѓу бројот на избирачи во изборните единици во и надвор од земјата не обезбедуваат целосна еднаквост на гласот, како што се предвидува со Уставот и со ставот 7.3 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 год.

Државната изборна комисија (ДИК) ги почитуваше најголем дел од изборните законски рокови и одржуваше редовни седници, но продолжи да биде поделена по партиски линии за сите политички спорни прашања. Во врска со неколку прашања, ДИК не оствари ефективна комуникација со изборните комисиони на пониско ниво, создавајќи забуна во однос на некои од процедурите. И покрај тоа, како и покрај првичниот недостиг од финансиски средства кои ги обезбедува ДИК, Општинските изборни комисиони (ОИК) ги спроведоа своите надлежности на професионален и транспарентен начин.

Во текот на изборниот процес, ДИК издаде неколку упатства во обид да го регулира преклопувањето на кампањата за двата вида на избори. Додека ДИК има одговорност да ги разјасни аспектите на изборното законодавство, нејзиното законско овластување ефективно да ги измени клучните компоненти на законот е спорно.

За овие избори имаше два одделни Избирачки списоци: 1.779.572 избирачи беа регистрирани за претседателските избори и 1.780.128 за предвремените парламентарни избори. Одреден број на соговорници на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР изразија потврдена загриженост во однос на точноста на избирачките списоци, а посебно во однос на големиот број на избирачи регистрирани на иста адреса. Големите број на владини агенции вклучени во изготвувањето на избирачките списоци, преклопувањето на нивните одговорности, како и недостигот на централизирана електронска база на податоци преку која разните агенции би можеле да ги ажурираат податоците го прави изготвувањето на избирачките списоци проблематично и сложено.

Регистрирањето на кандидатите беше сѐопфатно и им обезбеди на избирачите различен избор. ДИК изврши регистрирање на девет политички партии и пет коалиции во трка за предвремените парламентарни избори, и на четворица кандидати за претседателските избори. Сепак, барањето претседателските кандидати да имаат постојано живеалиште може да се смета за прекумерно и спротивно на заложбите на ОБСЕ и на меѓународните обврски.

Законските мерки за зајакнување на учеството на жените беа почитувани, вклучително и на критериумот за 30 отсто застапеност во органите на изборната администрација. Местото на секој трет кандидат на листата на кандидати за пратеници во собранието беше резервирано за помалку застапениот пол. Сепак, жените начелно беа недоволно застапени на митинзите кои ги набљудуваше НМИ на ОБСЕ/ОДИХР, а родовите прашања не беа покренати во изборните програми.

Изборната кампања беше динамична и со голем број на митинзи и истакнување на изборни плакати. Сите кандидати имаа можност кампањата да ја водат непречено. Значителната предност со ресурси на владејачката Внатрешна македонска револуционерна организација – Демократска партија за македонско национално единство и претседателскиот кандидат на оваа партија значеше нивна доминантност во двете изборни кампањи. Додека реториката на кандидатите беше во најголем дел умерена, обвинувањата за лична корупција и случаите на жесток говор го оддалечија фокусот од конкретните прашања и партиските платформи. Наводите на заплашувања врз избирачите од страна на партиите и органите на власт беа постојани во текот на изборната кампања.

За време на изборната кампања, партиите и кандидатите се повеќе им се обраќаа на своите етнички заедници. Еден од етничките македонски претседателски кандидати се ангажираше, исто така, да се обрати и до етничката албанска заедница говорејќи и презентирајќи промотивен материјал за кампањата на албански јазик во етничките албански места. Принципот на правична етничка застапеност во изборната администрација беше почитуван на сите нивоа.

Прописите за финансирање на изборната кампања обезбедуваат јасна рамка за дозволени донации и трошоци, како и за доставување извештај. Сепак, надзорот од страна на Државниот завод за ревизија е ограничен на спроведување ревизија само на оние информации кои до него ги доставуваат учесниците во изборната кампања, а заводот нема начин да провери дали таквите информации се точни или целосни. Со ова, како и со слабите овластувања за изрекување санкции, се поткопува отчетноста во финансирањето на кампањата.

Наспроти големиот број на медиуми, соговорниците на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР дадоа наводи за индиректна контрола на владејачката партија врз медиумите заради доминантност на државата во рекламниот пазар. Мониторингот на медиумите кој го спроведе НМИ на ОБСЕ/ОДИХР покажа дека најголем дел од медиумите на кои се спроведе мониторинг беа во голема мера пристрасни во полза на владејачката партија и нејзиниот претседателски кандидат и главно негативни против главната опозициска партија и нејзиниот кандидат. Јавниот радиодифузер не обезбеди избалансирано и еднакво медиумско покривање за сите кандидати и партии, што се коси со ставот 7.8 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 год. Потфрлањето на медиумите во раздвојувањето на медиумското покривање на државните службеници во својство на министри и кандидати доведе до замаглување на линијата меѓу државата и партијата.

При недостиг на крајни рокови за судско решавање на различните видови на случаи поврзани со изборите, во комбинација со ограниченото право на избирачите на правен лек во секоја етапа од изборниот процес, не се гарантира ефективниот лек како што е предвидено со ставот 5.10 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 год. Понатаму, некои од одлуките на управните органи не може да се обжалат. Сето ова го прави механизмот за решавање на изборни спорови неефективен.

И двата изборни дена беа спроведени на непречен, транспарентен и професионален начин, со забележани само ограничени технички неправилности. Избирачките одбори демонстрираа добро познавање на процедурите за гласање. Сепак, како резултат на бојкотот на Демократската унија за интеграција, во некои етнички албански места НМИ на ОБСЕ/ОДИХР забележа членови на ИО како ги обесхрабруваат избирачите да го земат гласачкото ливче за избор на претседател на 27 април, ставајќи ја на тој начин под знак прашање непристрасноста на изборната администрација. Како што се добиваа првичните резултати од двата круга на гласањето истите се објавуваа на веб страницата на ДИК, со приказ на гласовите по општина и избирачки места, што претставува важна мерка за транспарентност. По завршувањето на гласањето на 27 април, главната политичка партија во опозицијата, Социјалдемократскиот Сојуз на Македонија, објави дека нема да ги признае резултатите од двата избори и нема да ги прифати пратеничките мандати.

II. ВОВЕД И БЛАГОДАРНОСТ

По прием на покана од страна на Министерството за надворешни работи, Канцеларијата на ОБСЕ за Демократски институции и човекови права (ОБСЕ/ОДИХР) на 10 март 2014 год.

назначи Набљудувачка мисија за избори (НМИ) за претседателските избори на 13 и 27 април и предвремените парламентарни избори на 27 април 2014 год. НМИ беше предводена од Амбасадорот Герт Хинрих-Аренс и истата ја сочинуваа 11 експерти со седиште во Скопје и 20 долгорочни набљудувачи распоредени низ целата земја. Членовите на мисијата беа избрани од 17 земји-учеснички на ОБСЕ.

За набљудувањето на денот на изборите на 13 април, НМИ на ОБСЕ/ОДИХР ги здружи своите напори со делегацијата на Парламентарното собрание на Советот на Европа (ПССЕ) предводена од Штефан Шенах. Вкупно имаше распоредено 42 набљудувачи, кои беа назначени од 23 земји-учеснички на ОБСЕ, вклучувајќи 27 долгорочни набљудувачи и експерти од ОБСЕ/ОДИХР и 15 парламентарци и персонал на ПССЕ. Како резултат на недостиг на назначување на краткорочни набљудувачи, ОБСЕ/ОДИХР не беше во можност да го спроведе предвиденото систематско и сѐопфатно набљудување на процедурите на денот на изборите за време на првиот круг од претседателските избори на 13 април преку распоредување на краткорочни набљудувачи.

За набљудувањето на денот на изборите на 27 април, НМИ на ОБСЕ/ОДИХР ги здружи своите напори со делегациите на Парламентарното собрание на ОБСЕ (ПС на ОБСЕ) и ПССЕ. Кристин Мутонен беше назначена од страна на Претседавачот на ОБСЕ како Специјален координатор да ја предводи краткорочната набљудувачка мисија на ОБСЕ. Изабел Сантос ја предводеше делегацијата на ПС на ОБСЕ, а Штефан Шенах ја предводеше делегацијата на ПССЕ. Вкупно беа распоредени 252 набљудувачи, кои беа назначени од 32 земји-учеснички на ОБСЕ, вклучувајќи 206 долгорочни и краткорочни набљудувачи од ОБСЕ/ОДИХР, како и 31 парламентарци и персонал од ПС на ОБСЕ и 15 од ПССЕ.

НМИ на ОБСЕ/ОДИХР ја оцени сообразноста на изборниот процес со заложбите на ОБСЕ и другите меѓународни обврски за демократски избори, како и со домашните прописи. Овој конечен извештај следи после Изјавите за првичните наоди и заклучоци објавени после двата изборни дена, на прес конференциите во Скопје на 14 и 28 април 2014 год.²

НМИ на ОБСЕ/ОДИХР изразува благодарност до властите за поканата да ги набљудува изборите, како и благодарност до Државната изборна комисија (ДИК), Министерството за надворешни работи, до другите државни и локални органи на власт, политичките партии, медиумите и претставниците на граѓанското општество за нивната помош и соработка. Мисијата, исто така, изразува благодарност до Мисијата на ОБСЕ во Скопје и до дипломатските претставништва на земјите-учеснички на ОБСЕ за нивната соработка и поддршка.

III. ПОЛИТИЧКИ КОНТЕКСТ

Поранешната југословенска република Македонија е парламентарна демократија со законодавни овластувања доделени на еднодомното собрание кое го сочинуваат 123 пратеници, и извршна власт која ја спроведува влада предводена од премиерот. Пратениците во собранието се избираат со мандат од четири години. Шефот на државата е претседателот, кој е непосредно избран со мандат од 5 години.

² Сите претходни извештаи на ОБСЕ/ОДИХР за поранешната југословенска република Македонија достапни се на <http://osce.org/odihr/elections/fyrom>

Согласно уставните и законските одредби, претседателските избори од 13 април беа закажани на 1 февруари со можност за одржување на втор круг на 27 април. Понатаму, собранието се распушти на 5 март по иницијатива на Демократската унија за интеграција (ДУИ), а третите последовни предвремени парламентарни избори беа закажани за 27 април, истовремено со вториот круг од претседателските избори.

Претходните парламентарни избори се одржаа на 5 јуни 2011 год. и истите резултираа со избор на влада предводена од коалицијата на Внатрешната македонска револуционерна организација – Демократска партија за македонско национално единство (ВМРО-ДПМНЕ) со 56 пратенички места и етничката албанска ДУИ со 15 места. Партиите од опозицијата во собранието ги вклучуваа Социјалдемократскиот Сојуз на Македонија (СДСМ) со 42 места, Демократската партија на Албанците (ДПА) со 8 места, и Националната демократска обнова (НДР) со 2 места. Во собранието на заминување, 33 отсто беа жени.

Кандидатот – актуелен претседател Ѓорге Иванов, кој е поддржан од ВМРО-ДПМНЕ, се кандидираше за втор мандат. Негови противкандидати беа Стево Пендаровски, поддржан од опозициската СДСМ; Иљаз Халими, единствениот етнички албански кандидат, поддржан од ДПА; и Зоран Поповски, поддржан од неодамна формираната Граѓанска опција за Македонија (ГРОМ).

ДУИ ги бојкотираше двата круга од претседателските избори и ги повика своите поддржувачи да не гласаат, повикувајќи се на неуспехот на нејзиниот коалициски партнер ВМРО-ДПМНЕ да предложи консензуален претседателски кандидат кој заедно би ги претставувал етничката македонска и етничката албанска заедница.

IV. ЗАКОНСКА РАМКА И ИЗБОРЕН СИСТЕМ

A. ЗАКОНСКА РАМКА

Изборите се уредуваат со Уставот и Изборниот законик. Последните измени на Изборниот законик се од 24 јануари 2014 год. и истите одговорија на некои од претходните препораки на ОБСЕ/ОДИХР. Додека менувањето на фундаменталните елементи на законската рамка помалку од една година пред одржување на избори не се смета за добра пракса,³ последните измени добија сепартиски консензус.⁴ Овие измени вклучуваат воведување на одредени гаранции за раздвојување на партијата од државата, вклучително и во однос на започнување на владини проекти за време на изборен период; разјаснување на прописите за финансирање на партиите и изборните кампањи; поголеми права за политичките партии за увид и барање на измени во избирачките списоци; ревидирани крајни рокови за судско решавање на прекршоци од страна на медиумите; и можност за ДИК и Државната комисија за спречување корупција (ДКСК) да ги проследуваат случаите до судот.

Сепак, неколку недоследности, празнини и недостатоци остануваат неодговорени во законот. Ова ги вклучува недостигот на јасност во дефинирањето на изборната кампања, времетрањето на кампањата, и злоупотреба на државните ресурси во текот на кампањата, како и неосновани

³ Во Кодексот за добра пракса за изборни прашања, Дел II.2.6 на Комисијата за демократија преку право (Венецијанска комисија) се препорачува “фундаменталните елементи на изборниот законик...да не бидат предмет на измени помалку од една година пред одржување на избори”.

⁴ Измените беа донесени со 69 гласа за, вклучувајќи гласови на ВМРО-ДПМНЕ, ДУИ и СДСМ.

ограничувања на правото за поднесување приговори и отсуство на законски рокови и можност да се обжалат некои видови на приговори поврзани со изборите.⁵ За време на изборниот процес, ДИК издаде неколку упатства во обид да го регулира преклопувањето на кампањата за двата избори, како и некои други прашања.⁶ На пример, на 7 март, ДИК едногласно одлучи кампањата за парламентарните избори да започне два дена порано од законски предвидениот датум, со дводневен прекин во текот на изборниот молк за претседателските избори. Додека од една страна ДИК има одговорност да даде објаснување за аспектите на изборното законодавство, нејзиното законско овластување ефективно да ги измени клучните компоненти на законот останува спорно.

Изборниот законик треба да се измени со цел да одговори на празнините и двосмисленостите утврдени со овој извештај, како и со претходните извештаи на ОБСЕ/ОДИХР и на Венецијанската комисија. Реформата треба да биде сéопфатна и спроведена доволно време однапред, пред одржување на наредните избори.

Понатаму, законските гаранции за одвојување на партијата од државата остануваат недоволни.⁷ Законското барање државните службеници да извршуваат само технички обврски додека се кандидати во изборната трка се укина со измените на Изборниот законик од 2014 год. Во ситуација во која речиси половина од сите министри беа именувани како кандидати за владејачките партии, ова го попречуваше спречувањето на злоупотреба на државните ресурси и можните конфликти на интерес меѓу службените активности на министрите и нивната улога на кандидати.

Како исклучок, членот 9 од Изборниот законик предвидува од моментот кога ќе бидат утврдени како кандидати, на “овластените службени лица” во Министерството за внатрешни работи (МВР) и Министерството за одбрана владините обврски привремено да им бидат ставени во мирување.⁸ Целта на оваа одредба е да се спречи злоупотреба на државните ресурси и да се избегне конфликтот на интереси кој е инхерентен во двојната улога на лицето кое е овластено службено лице во клучно министерство и истовремено кандидат во текот на изборниот период. Оваа одредба посебно важи за министерот за внатрешни работи, кој има овластување врз клучните аспекти од изборниот процес, вклучително и врз составот на избирачките списоци и спроведувањето на истрага за изборните прекршоци. Спротивно на оваа законска одредба, министерката за внатрешни работи не ги прекина своите владини обврски додека беше кандидат во изборната трка.

Постојните законски гаранции во Изборниот законик треба да се толкуваат на начин на кој ќе се спречат потенцијалните конфликти на интерес меѓу позициите на извршната власт, за кои е потребна неутралност, и позициите да се биде кандидат, кои се стремат

⁵ Види во Заедничкото мислење на ОБСЕ/ОДИХР и Венецијанската комисија за Изборниот законик на поранешната југословенска република Македонија, бр. 640/2011, CDL-AD (2011)027

⁶ ДИК исто така ги советуваше избирачите дека може да гласаат и за двата или само за еден од изборите кои се одржуваат.

⁷ Ставот 5.4 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 год предвидува “јасно раздвојување меѓу државата и политичките партии; а посебно, политичките партии нема да бидат споени со државата.”

⁸ Членот 32 од Законот за внатрешни работи предвидува “министерот, заменик-министерот, државниот секретар, директорот на Бирото за јавна безбедност, директорот на Управата за безбедност и контраразузнавање и вработените на раководни позиции во Министерството за внатрешни работи да имаат статус на овластени службени лица.” Владата ѝ одговори на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР дека министерот технички не работи за министерството и на тој начин не е покриен преку овој член од Изборниот законик.

кон остварување на политичка полза. Ваквите одредби исто така може да бидат дополнети и да вклучуваат извршни механизми.

Б. ИЗБОРЕН СИСТЕМ

Претседателот се избира на непосредни и општи избори според мнозинскиот модел. Едно лице не може да се кандидира за претседател повеќе од двапати. За да биде избран во првиот круг, кандидатот мора да го добие мнозинството гласови од вкупниот број на регистрирани избирачи. Доколку ниеден од кандидатите не го исполнува овој услов, се одржува втор круг на избори после две седмици со учество на двајцата кандидати со добиени најголем број гласови. Во вториот круг, победник е кандидатот со најголем број добиени гласови, под услов да е обезбеден одсив од најмалку 40 отсто од регистрираните избирачи. ОБСЕ/ОДИХР и Венецијанската комисија претходно го имаат критикувано ова барање бидејќи истото би можело да доведе до циклуси на неуспешни избори.⁹

Барањето за 40 отсто одсив во вториот круг треба повторно да се разгледа и отстрани бидејќи истото има потенцијал да доведе до циклуси на неуспешни избори.

Од 123 пратеници во собранието, 120 се избираат според пропорционалниот модел во 6 изборни единици. Останатите тројца пратеници се избираат според мнозинскиот модел во три изборни единици во странство во кои се претставени избирачите во Европа и Африка, во Северна и Јужна Америка и во Австралија и Азија.¹⁰ Нерамномерната распределба на избирачи во изборните единици во странство и неизбалансираноста меѓу бројот на избирачите во изборните единици во земјата и во странство не обезбедуваат целосна еднаквост на гласот, како што е предвидено со членот 22 од Уставот и ставот 7.3 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 год.¹¹ Додека одредени околности, вклучително и географските фактори, се сметаат како допустливо оддалечување од барањето за еднаквост на гласот, секоја отстапка треба да биде минимална. Изборниот законик предвидува отстапка од 5% меѓу изборните единици во земјата, но сепак, спротивно на добрата изборна пракса, изборните единици надвор од земјата се исклучени од какви било барања.¹²

Треба да се разгледа постојниот систем на распределба на мандати во изборните единици во странство со цел да обезбеди секој пратеник во собранието да може да претставува

⁹ Во Заедничкото мислење на ОБСЕ/ОДИХР и Венецијанската комисија од 2013 год за Изборниот законик се вели “актуелниот праг од 50% од регистрираните избирачи (не од добиените гласови) за добивање на претседателските избори во првиот круг останува непропорционален и би можел да доведе до одржување на втор круг дури и кога еден од кандидатите остварува водство во однос на сите останати кандидати со голема разлика. Продолженото барање за одсив на избирачи во вториот круг (со што се бара мнозинство на гласови со најмалку 40 отсто од регистрираните избирачи) би можело да доведе до циклуси на неуспешни избори.”

¹⁰ Во изборните единици за гласање во странство, 18.911 избирачи беа пријавени во изборната единица 7 која ги покрива Европа и Африка, 3.337 избирачи беа пријавени во изборната единица 8 која ги покрива Северна и Јужна Америка, и 1.534 избирачи беа пријавени во изборната единица 9 која ги покрива Австралија и Азија. Во изборните единици за гласање во земјата, просечниот број на пријавени избирачи за секој избран кандидат беше приближно 14.600.

¹¹ Ставот 7.3 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 год. предвидува дека земјите-учеснички “треба да гарантираат универзално и еднакво право на глас за полнолетните граѓани.” Понатаму, во Заедничкото мислење на ОБСЕ/ОДИХР и Венецијанската комисија од 2011 год. се забележува дека “воведувањето на изборен систем за гласање во странство различен од оној кој се користи во земјата не се чини оправдано.”

¹² Делот I.2.2. од Кодексот на Добра пракса за изборни прашања на Венецијанската комисија од 2002 год, препорачува дека “мандатите мора да бидат рамномерно распределени по изборни единици...Допуштената отстапка од оваа норма не треба да биде повеќе од 10%, а секако не смее да надмине повеќе од 15%, освен во посебни околности.”

сличен број на регистрирани избирачи и начелото на еднакво право на глас да биде почитувано.

V. ИЗБОРНА АДМИНИСТРАЦИЈА

Претседателските и предвремените парламентарни избори ги спроведе изборна администрација на три нивоа: ДИК, 80 Општински изборни комисии (ОИК), 3.480 Избирачки одбори (ИО) формирани во земјата и 34 ИО во дипломатско-конзуларните претставништва (ДКП) во странство. Одредбите на Изборниот законик за правична етничка и родова застапеност во изборната администрација беа почитувани на сите нивоа.¹³

ДИК е постојан орган одговорен за целокупното спроведување на изборите. Составена е од седум члена кои ги именува собранието со двотретинско мнозинство со мандат од четири години.¹⁴ Претседателот на ДИК и двајца членови се предложени од политичките партии во опозицијата, додека потпретседателот и тројца членови се предложени од владејачките партии.

Начелно, со неколку исклучоци, седниците на ДИК беа отворени за акредитираните набљудувачи и медиумите.¹⁵ Записниците од седниците беа објавувани на веб страницата на ДИК во рок од 48 часа согласно претходна препорака на ОБСЕ/ОДИХР. Сепак, неколку седници беа обележани со недостиг на колегијалност, при што членовите вршеа долги политички интервенции и гласаа по партиска линија за приговори кои вклучуваа политички спорни прашања, наместо врз основа на презентирани докази за случајот.¹⁶ Ова влијаеше негативно врз одговорноста на членовите на ДИК да дејствуваат независно, како што е пропишано со членот 19(1) од Изборниот законик.

ДИК треба да решава по сите приговори и жалби на непристрасен начин и без политички размислувања. Законот треба да се толкува, спроведува и применува согласно намерата на законот. Понатаму, ДИК треба да размисли да формира правно одделение, како што е пропишано со Изборниот законик.

ДИК исполни најголем дел од законски предвидените крајни рокови за подготовка на изборите. Со исклучок на избирачкиот список за парламентарните избори, кој беше заклучен осум дена после законски предвидениот краен рок, печатењето на гласачките ливчиња и на посебните извадоци од избирачкиот список беше навремено завршено. ДИК беше помогната од стручна служба, која се чинеше дека има недостиг од средства потребни за истовремено спроведување на два вида на избори. Ова се рефлектираше во проблеми со комуникацијата меѓу ДИК и ОИК во однос на јасноста на упатствата на ДИК, при што голем број на ОИК ја информираа НМИ на ОБСЕ/ОДИХР дека не добиле навремен одговор од страна на ДИК во врска со нивните барања.

¹³ Според членот 21 од Изборниот законик, етничките заедници кои сочинуваат повеќе од 20% од населението во една општина треба да бидат претставени во ОИК и ИО, додека пак најмалку 30% од членовите во сите изборни органи треба да бидат претставници од двата пола.

¹⁴ ДИК во сегашниот состав беше назначена на 26 април 2011 год. Новиот претседател на ДИК беше назначен на 21 ноември 2013 год. откако претходниот претседател си поднесе оставка.

¹⁵ ДИК одржа ненајавена седница на 30 март, на која одби 639 барања за гласање во странство. Седниците бр. 79, 80, 81, 83, 85, 88, 94 и 98 исто така беа ненајавени.

¹⁶ Спорните прашања кои беа предмет на дискусија во ДИК вклучуваа: прифаќање на партиското лого заедно со имињата на претседателските кандидати на гласачкото ливче, обвинувања за предвремно започнување на изборната кампања, наводи за вмешаност на Министерството за надворешни работи во работата на ИО и ДКП, барања до МВР да ги верификува податоците од избирачките списоци, и процедури за гласање на немоќни или болни лица.

Треба да се размисли во насока на зајакнување на ресурсите на стручната служба на ДИК за да се осигура дека таа има доволно капацитет да ги спроведува своите надлежности на ефикасен начин.

ДИК им издаде на ОИК и ИО писмени упатства за голем број на процедури, вклучително и за регистрирањето на избирачи кои се немоќни или болни лица, избирачи во куќен притвор, и избирачи со посебни потреби, како и за обврските на домашните набљудувачи и за процесот на приговори. Неколку од овие упатства ги ограничија или беа спротивставени на одредбите од Изборниот законик.¹⁷

Со кампањата за едукација на избирачите која ја спроведе ДИК не се обезбедија информации за некои важни аспекти од изборниот процес, како за претседателските, така и за предвремените парламентарни избори. Конкретно, во кампањата за едукација на избирачите не беа соодветно покриени новите правила за начинот на пријавување за гласање на немоќни или болни лица, ниту пак избирачите беа информирани дека имаат право да изберат дали да гласаат или да не гласаат на двата вида на избори на 27 април. ОБСЕ/ОДИХР претходно има дадено препорака дека ДИК треба да обезбеди повеќе информации и едукација за избирачите.

ОИК се надлежни за спроведување на изборните дејствија на подрачјето на нивната општина, вклучително и за именувањето и обуката на ИО и сумирањето на општинските изборни резултати. ОИК се составени од претседател, четворица членови и нивни заменици и се именувани со мандат од пет години. Членовите се избираат по случаен избор од страна на ДИК од редовите на вработените во државната и општинската администрација и истите мора да имаат диплома за завршено високо образование. Секоја ОИК е помогната од секретар и негов заменик именувани од страна на претседателот на ОИК од редот на членовите кои се дипломирани правници. Сите членови на ОИК и нивните заменици мора да имаат живеалиште во соодветната општина. ДИК спроведе две обуки за ОИК на 5 и на 26 март.

Најголем дел од ОИК се соочуваа со финансиски проблеми заради тоа што ДИК навремено не обезбедила финансиски средства за спроведување на изборните дејствија, со што некои од ОИК морале да трошат од свои лични средства или да работат на кредит. Сепак, недостигот од финансии не ја попречи подготовката на изборите. Според претходните препораки на ОБСЕ/ОДИХР, ОИК спроведоа сѐопфатна обука за сите ИО пред одржувањето на првиот круг на претседателските избори, која беше проследена со селективна обука за претседателите на ИО пред денот на изборите на 27 април. НМИ на ОБСЕ/ОДИХР ги оцени ОИК како искусни, професионални и транспарентни.

ИО се надлежни за спроведување на процедурите на денот на изборите на избирачките места. ИО се формирани преку користење на комбиниран професионално-политички модел, при што еден член е именуван на предлог на владејачките политички партии, еден на предлог на политичките партии во опозицијата, а тројца членови се бираат по случаен избор од редовите на вработените во јавната администрација. На сличен начин, ИО се формирани и за

¹⁷ Со членот 111(1) од Изборниот законик се утврдува дека “избирачот кој не е во можност да гласа на гласачкото место (болно или немоќно лице)...ќе ја извести ОИК, без притоа да мора да доставува лекарско уверение со кое се докажува дека лицето има некоја посебна болест, за да може да се пријави.” Упатството на ДИК за пријавување на немоќно или болно лице, издадено на 27 февруари 2014 год. ја утврдува листа на болести според која лицето може да се квалификува за немоќно или болно лице. Избирачите требаше, исто така, да се пријават и да достават оригинално лекарско уверение или доказ дека добиваат домашна нега. Преку едно друго Упатство на ДИК гласачкото ливче се смета за неважечко доколку е обележано со пенкало во која било друга боја освен сина, што е спротивно на одредбите од членот 115 од Изборниот законик.

избирачките места отворени во ДКП во странство, при што претседателот е именуван од редот на дипломатите вработени во соодветното ДКП. Изборниот законик беше изменет со одредба која предвидува претседателите на ИО да имаат диплома за завршено високо образование, а членовите да имаат завршено средно образование. За некои ОИК, ова создаде потешкотии при утврдувањето на потребниот број на квалификуван персонал во помалите села, но одредбата беше оценета дека има начелно позитивно влијание врз работата на ИО.

VI. РЕГИСТРИРАЊЕ НА ИЗБИРАЧИТЕ

Лицата со наполнети 18 години живот на денот на изборите, кои имаат свое постојано живеалиште во соодветната изборна единица, кои поседуваат важечка биометриска лична карта (л.к.) или патна исправа и на кои со правосилна судска одлука не им е одземена деловната способност се внесени во избирачкиот список за гласање во земјата. И покрај тоа што според Уставот граѓанинот не мора да има постојано живеалиште во земјата за да може да биде легитимен избирач, Изборниот законик предвидува дека само оние граѓани кои имаат постојано живеалиште во земјата може да бидат внесени во избирачките списоци. Некои од соговорниците на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР забележаа дека барањето да се поседува важечка лична карта или патна исправа со цел да може да се биде регистриран е неразумно.¹⁸

Регистрирањето на избирачите е пасивно, а ДИК ги води избирачките списоци според информациите што ги добива од МВР, кое издава биометриски лични карти и патни исправи врз основа на евиденцијата за државјанство и постојано живеалиште. Овие информации се доставуваат до ДИК на денот после објавувањето на изборите. Истиот ден, Основниот суд доставува податоци до ДИК за оние граѓани на кои со правосилна судска одлука им е одземена деловната способност. Дополнително, Министерството за правда обезбедува редовни информации до МВР за лицата кои починале, што понатаму се проследуваат до ДИК. Последовнатата поделба на избирачките списоци и посебните извадоци од избирачкиот список по избирачки места ја врши Државниот завод за статистика. Фактот што многу агенции се вклучени во изготвувањето на избирачките списоци, нивните преклопени одговорности, и отсуството на централизирана електронска база на податоци во која различните агенции ќе може да ги ажурираат своите податоци го прави составувањето на избирачките списоци проблематично и сложено.

Треба да се размисли да се изврши преглед на процедурите за составување и одржување на избирачките списоци. Јасните, координирани и транспарентни процедури за сите институции вклучени во ажурирањето на избирачките списоци би ја зголемиле точноста и би придонеле кон јавната доверба.

Избирачите може да имаат електронски увид во избирачките списоци или во една од 34-те подрачни канцеларии на ДИК и да бараат дополнување, бришење или измена во текот на годината најдоцна 10 дена пред денот на изборите.¹⁹ Со оглед на тоа што претседателските и парламентарните избори беа објавени на различен датум, крајните рокови за јавен увид и за

¹⁸ Во ставот 11 од Генералниот коментар бр. 25 (1996) за членот 25 од МСГПП на Комитетот за човекови права при ОН се предвидува дека “Државите мора да преземат ефективни мерки со цел да обезбедат сите лица со право на глас да може да го остварат своето право. Онаму каде се бара регистрирање на избирачите, истото треба да се овозможи, а пречки за таквото регистрирање не смее да се наметнуваат.”

¹⁹ Околу 73.400 лица во канцелариите на ДИК извршиле проверка на своето регистрирање во избирачките списоци за претседателските избори и 11.544 за парламентарните избори.

заклучување на избирачките списоци беа различни за двата вида на избори.²⁰ Ова резултираше со два одвоени избирачки списоци при што 1.779.572 граѓани беа регистрирани да гласаат за претседателските избори, а 1.780.128 за предвремените парламентарни избори.

Избирачките списоци за гласање во странство беа изготвени врз основа на активното регистрирање на граѓаните кои веќе се пријавени во МВР како лица со привремена работа или престој во странство. Ова се разликува од постапките за гласање во земјата, каде избирачите не мора да се регистрираат. Од околу 83.500 граѓани пријавени во МВР како лица со привремена работа или престој во странство, 8.332 се пријавиле да гласаат за претседателските, односно 23.782 лица за предвремените парламентарни избори.

Загриженост во однос на точноста на избирачките списоци беше изразена од страна на неколку соговорници на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР, посебно во однос на големиот број на избирачи со живеалиште на иста адреса. ДУИ и СДСМ поднесоа приговори до ДИК со барање од избирачките списоци да се избришат избирачите кои наводно живеат на фиктивни адреси (види во Делот на приговори и жалби).²¹ ДИК побара од МВР, кое ја одржува базата на податоци за населението, да ги испита таквите наводи. Сепак, МВР изјави дека не е негова одговорност да врши проверка на таквите наводи. Недостигот на процедурални прописи и на утврдена државна агенција која би ги испитувала барањата за запишување, дополнување или бришење на податоците во избирачките списоци ги поткопува ефективното спроведување и довербата на јавноста.

Изборниот законик треба да се ревидира со цел да обезбеди јасна поделба на надлежностите меѓу МВР и ДИК кои се однесуваат на барања за запишување, дополнување или бришење на податоците во избирачките списоци. Надлежните органи треба да се обврзат со закон да ги испитаат таквите барања во разумна временска рамка.

Согласно законот, немоќните или болни избирачи кои не се во можност да патуваат до гласачкото место може да гласаат дома откако за тоа ќе ја известат ОИК. ДИК издаде упатство со кое се бара евентуалните немоќни или болни лица да достават формално барање за регистрирање со приложено медицинско уверение или доказ дека се приматели на домашна нега. Неколку соговорници на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР изјавија дека ова претставува неразумна пречка при регистрирањето на избирачи со намалена подвижност. НМИ на ОБСЕ/ОДИХР забележа недоследности во начинот на кој ОИК го следеа ова упатство. Најголем дел од барањата до ОИК беа доставени од страна на политичките партии во нивно својство на полномошник. Избирачите во болница кои не беа во можност да патуваат до избирачкото место можеа да гласаат само доколку се регистрирале како немоќни или болни лица.

Обезбедувајќи задржување на строгите услови според кои едно лице би можело да се квалификува за алтернативните методи за гласање, треба да се размисли и во насока на поедноставување на процедурите со цел хоспитализираните избирачи, болните или

²⁰ Законскиот рок за заклучување на избирачкиот список за претседателските избори беше 22 март, а за гласачкиот список за парламентарните избори беше 9 април.

²¹ Во членот 49-а (2) од Изборниот законик се вели дека “политичките партии во рок од пет дена од денот на приемот на избирачкиот список, до ДИК доставуваат барања за запишување, дополнување или бришење на податоци.” Изборниот законик молчи во однос на видот на доказан материјал кој политичките партии треба да го достават, а ДИК нема законско овластување да врши проверка на точноста на податоците кои ги добива од МВР. Од овие причини, во недостиг на какви било информации од страна на МВР, сите приговори доставени според овој член беа одбиени врз основа на недостиг од придружни докази.

немоќни лица, како и оние со намалена подвижност да може да го остварат своето право на глас без неразумни попречувања.

VII. РЕГИСТРИРАЊЕ НА КАНДИДАТИТЕ

За претседател има право да се кандидира секое лице со право на глас, со наполнето најмалку 40 години живот и кое живеело во земјата најмалку 10 од последните 15 години. Барањето за постојано живеалиште може да се смета за преувеличено и диспропорционално во однос на начелото на еднаквост, и на тој начин да се коси со ставот 24 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 год. и со другите меѓународни обврски.²²

Се препорачува да се укине условот за постојано живеалиште за лице кое сака да се кандидира за претседател.

Кандидатурата за претседателските избори требаше да биде поддржана од 10.000 потписи на регистрирани избирачи или 30 пратеници во собранието. Избирачите мораше да ја потпишат својата поддршка за кандидатот во присуство на претставници на ДИК во една од подрачните канцеларии на ДИК.²³ Избирачот имаше право да го даде својот потпис за само еден кандидат. Двајца од предложените кандидати, кои не успеаја да го соберат потребниот број на потписи, наведоа дека барањето поддржувачите да ги даваат своите потписи во присуство на службено лице било заплашувачко и дека бројот на потребните потписи бил прекумерно висок.²⁴ Ниеден од овие предложени кандидати не поднесе официјален приговор.²⁵

Треба да се размисли во насока на обезбедување алтернативни методи на собирање на потписи со цел да се намали потенцијалот за заплашување. Понатаму, согласно една претходна препорака, ограничувањето граѓаните да може да го дадат својот потпис за само еден кандидат треба повторно да се разгледа.

ДИК регистрираше четворица претседателски кандидати. И покрај тоа што сите четворица учесници во изборите избраа да се регистрираат како независни кандидати, секој од нив беше поддржан од поединечна партија и добиваше помош, вклучително и финансиски средства, за време на изборната кампања. ДИК, исто така, го одобри користењето на логото на партијата за секој кандидат на гласачкото ливче.

На парламентарните избори право да се кандидираат имаат кандидати предложени од политички партии, коалиции на политички партии или независни кандидати предложени од група на избирачи. Сите граѓани со право на глас може да се кандидираат за парламентарните

²² Ставот 24 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 год. предвидува дека ограничувањата на правата и слободите мора да бидат “строго пропорционални со целта на законот.” Понатаму, ставот 15 од Генералниот коментар бр. 25 на Комитетот за човекови права при Обединетите нации (УНХЦР) до МСПП предвидува “лицата кои инаку имаат право да се кандидираат за избори не треба да се исклучени врз основа на неразумни или дискриминаторски барања, како што се образование, постојано живеалиште или потекло, или врз основа на политичка припадност.”

²³ Со цел да го забрза процесот, ДИК отвори своја подрачна канцеларија во секоја од 80-те општини.

²⁴ Делот I.1.3 од Кодексот на добра пракса за изборни прашања на Венецијанската комисија од 2002 год. предвидува дека “во законот не треба да се бара собирање на потписи на повеќе од 1% од избирачите во засегнатите изборни единици.”

²⁵ Лицата се Стојанче Ангелов, претседател на Достоинство, и Биљана Ванковска, независен кандидат.

избори, освен оние кои отслужуваат казна затвор за сторено кривично дело во времетраење од најмалку шест месеци.

Четрнаесет политички партии и коалиции поднесоа свои листи на кандидати за парламентарните избори. Сите етнички албански партии настапија одвоено, вклучително и ДУИ и ДПА. ДУИ, СДСМ и ВМРО-ДПМНЕ беа единствените кои поднесоа листи на кандидати за сите изборни единици. Начелно, регистрирањето на кандидатите за парламентарните избори беше сѐопфатно и им овозможи на избирачите различен избор. И покрај тоа што е овозможено со законот, ни една листа на независни кандидати не беше поднесена. Согласно законските барања, секое од три последовни места на листите на кандидати е резервирано за помалку застапениот пол.

VIII. ИЗБОРНА КАМПАЊА

Кампањата за претседателските избори официјално започна на 24 март, а заврши на полноќ на 11 април. Сепак, кандидатите започнаа да остваруваат средби со граѓани уште пред овој датум со цел да им ги претстават своите изборни платформи.²⁶ И покрај тоа што политички активности може да се спроведуваат и пред официјалното започнување на изборната кампања, одредбите од Изборниот законик кои се однесуваат на изборна кампања се применуваат само за активностите на потврдените кандидати во периодот на официјалната изборна кампања.²⁷ Кампањата за предвремените парламентарни избори започна на 5 април, со дводневен прекин во текот на изборниот молк за претседателските избори.

Прописите за спроведување на изборна кампања треба да се применуваат на начин кој ќе создаде еднакви можности за учесниците во изборната кампања.

Во кампањата за претседателските избори, и г. Иванов и г. Пендаровски уживаа голема видливост. Г. Халими и г. Поповски ја припишаа послабата видливост на нивните изборни кампањи на недостигот на финансиски средства. ДУИ водеше кампања насловена “Не за едностран претседател” за да ја промовира својата цел за консензуален претседател и да ги повика етничките Албанци да се воздржат од гласање во двата круга од претседателските избори.²⁸

И двете изборни кампањи беа динамични, со истакнување на билборди и плакати кои преовладуваа во сите поголеми градови. Кандидатите имаа набиен распоред на митинзи, при

²⁶ Во средината на март, г. Иванов посети и спроведе кампања во одреден број на градови и села. На 23 март, тој ја претстави својата изборна програма. На 16 март, г. Пендаровски организираше јавен настан во Прилеп на кој присуствуваа 50 лица. На 21 март, ДПА одржа митинг во Гостивар на кој присуствуваа 350 лица со цел да го промовира г. Халими и да ги повика етничките Албанци да гласаат за него.

²⁷ Според членот 2.13 од Изборниот законик “изборна кампања е јавно претставување на потврдените кандидати од надлежните изборни органи и нивните програми во предизборниот период за одреден вид на избори”. Членот 69а од Изборниот законик ја дефинира изборната кампања како “јавно собирање и други јавни настани организирани од страна на учесникот во изборната кампања, јавно истакнување на плакати, видео презентации на јавни места, изборно медиумско и интернет претставување, дистрибуирање на печатени материјали, и јавно претставување на потврдените кандидати од надлежните изборни органи и нивните програми.”

²⁸ Лидерот на ДУИ Али Ахмети во своите говори за време на кампањата постојано ја охрабруваше етничката албанска заедница да не гласа со цел да може да се спречи постигнувањето на барањето за 40 отсто одзив на избирачите во вториот круг и на тој начин да побара да се повторат изборите. Дополнително, две домашни невладини организации (НВО), Разбуди се (со седиште во Скопје) и Традита (со седиште во Тетово) водеа своја кампања повикувајќи ги етничките Албанци да ги бојкотираат претседателските избори.

што ВМРО-ДПМНЕ и СДСМ ги одржуваа митинзите за своите кандидати за претседател и за пратеници во собранието истовремено.²⁹ Митинзите кои беа набљудувани од НМИ на ОБСЕ/ОДИХР се одвиваа без нарушувања и начелно беа добро посетени, и покрај тоа што на нив преовладуваа мажи.³⁰ Сите кандидати имаа можност без попречувања да ја водат изборната кампања. Исто така, сите партии и коалиции одржуваа помали средби и водеа кампања од врата-до-врата како главен метод за приближување до избирачите. На овие мерки особено се потпираа помалите и новоформираните партии, кои имаа помалку ресурси од она што е потребно за организирање големи митинзи. Кандидатите, исто така, ги користеа социјалните медиуми и веб-страниците како клучна алатка за приближување до избирачите. За целите на кампањата за парламентарните избори, промотивните материјали беа највидливи за лидерите и носителите на листа на главните коалиции и партии - ВМРО-ДПМНЕ, СДСМ и ДУИ – а помалку видливи за ДПА, ГРОМ, Националната демократска преродба (НДП), Коалицијата за позитивна Македонија (КПМ). Во кампањата и за претседателските и за парламентарните избори доминираше ВМРО-ДПМНЕ, која имаше забележителна предност во однос на ресурси за изборната кампања.

Главните прашања и приоритети за кандидатите за претседател и за пратеници во собранието вклучуваа економски развој, вработување на младите, отстранување на етничките поделби, решавање на прашањето со името, пристапување во Европската унија и НАТО. Двете владејачки партии, ВМРО-ДПМНЕ и ДУИ, сè повеќе апелираа до своите етнички заедници да им ги обезбедат потребните мандати за да може да ги зацврстат своите позиции и да избегнат правење отстапки во какви било идни преговори за формирање на владата.³¹ Сепак, г. Пендаровски се ангажираше во приближување до етничката албанска заедница со тоа што говореше малку на албански јазик и објавуваше промотивен материјал од кампањата на албански јазик на настани кои се одржуваа во етнички албански средини. Родовите прашања не беа покренати во програмите на изборната кампања.

Додека јазикот на кандидатите во најголем дел беше умерен, постојаните обвинувања за лична корупција во рамките на етничките блокови го оддалечија фокусот од конкретните прашања и партиските платформи. Дополнително, говорите на митинзите на ДПА сè повеќе беа обележани со жесток јазик насочен против ДУИ, а особено против нејзиниот лидер. Како што се приближуваше денот на изборите 27 април, бројот на случаи на штета нанесена врз изборните штабови се зголемуваше.³²

Периодот на изборната кампања беше засенет од многубројни и постојани наводи ширум земјата за заплашувања и притисок врз избирачите од страна на органите на власт. НМИ на ОБСЕ/ОДИХР прими голем број на веродостојни пријави кои вклучуваа вршење на притисок

²⁹ Додека г. Пендаровски водеше кампања независно од СДСМ за време на првиот круг од претседателските избори, во вториот круг на митинзите на СДСМ се појавуваше заедно со партиското раководство.

³⁰ НМИ на ОБСЕ/ОДИХР набљудуваше 142 митинзи. Просечната стапка на посетеност на жени на митинзите кои ги набљудуваше НМИ на ОБСЕ/ОДИХР беше околу 27 отсто (ГРОМ, 70 отсто; ВМРО-ДПМНЕ, 30 отсто; Коалицијата за позитивна Македонија, 28 отсто; СДСМ, 26 отсто; НДП, 25 отсто; ДУИ, 13 отсто; и ДПА, 6 отсто.).

³¹ Премиерот упатуваше постојан повик до етничките македонски избирачи да ѝ обезбедат на неговата партија јасно мнозинство од најмалку 62 места во собранието за да може да се избегнат какви било понатамошни влијанија или учени од страна на нејзиниот коалициски партнер ДУИ. Во истовреме, ДУИ бараше од своите поддржувачи да излезат во голем број на предвремени парламентарни избори за да може партијата да добие максимален број пратенички места со цел да ги подобри своите позиции за преговарање.

³² Во полиција беше пријавена направена штета врз следниве изборни штабови: четири штаба на СДСМ во Прилеп, Неготино, Македонска Каменица и Горче Петров; три штаба на ВМРО-ДПМНЕ во Чаир; еден штаб на ГРОМ во Скопје; еден штаб на ДУИ во Прилеп; еден штаб на КПМ во Бутел. Штетата направена врз изборниот штаб на СДСМ во Чаир не беше пријавена во полиција.

да се присуствува на настани на изборната кампања;³³ притисок да не се присуствува на настани на опозицијата³⁴; и ветувања или закани по вработувањето во државната администрација, вклучително и преку употреба на привремените договори за работа.³⁵ НМИ на ОБСЕ/ОДИХР исто така забележа тврдења дека владини партиски активисти барале од државните службеници да обезбедат листа на идентификувани избирачи, заедно со бројот на нивната лична карта, кои ќе гласаат за партијата, како и заплашувања врз сопственици на мали претпријатија со закана дека ќе им биде испратена даночна инспекција.³⁶ Ова покрена загриженост во однос на можноста кандидатите да ја водат изборната кампања во фер атмосфера, како и можноста избирачите да гласаат “без страв дека ќе бидат казнети”, како што предвидува ставот 7.7 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 год.³⁷, како и во однос на недостигот на разграничување меѓу партиското водење на кампања и државните активности, предвидено со ставот 5.4 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 год.³⁸

Органите на власт треба да изразат поголема политичка волја да осигурат доволно раздвојување на државата од активностите на политичките партии и да преземат енергични чекори во борбата против каква било форма на притисок врз избирачите. Повисоките јавни службеници би можеле да дадат јасни изјави и да издадат писмени упатства дека нема да се толерира никаков притисок врз вработените во јавната администрација и дека ни едно вработено лице или граѓанин не треба да стравува за своето вработување или за услугите на социјална заштита како резултат на нивно поддржување или неподдржување на која било политичка партија или кандидат. Сите примери и наводи на притисок и заплашување треба целосно да се испитаат и гонат од страна на надлежните органи.

НМИ на ОБСЕ/ОДИХР прими веродостојни изјави во врска со повикот на активистите на ДУИ до етничките албански избирачи да се воздржат од гласање на претседателските избори, посебно во првиот круг, како и закани против оние кои гласале во првиот круг да не го земаат гласачкото ливче за претседател на 27 април.³⁹ НМИ на ОБСЕ/ОДИХР исто така забележа повторни и веродостојни наводи според кои главните политички партии ветувале или се

³³ На митингот на ГРОМ во Ѓорче Петров на 8 април, на долгорочните набљудувачи на ОБСЕ/ОДИХР им придоа државни службеници кои од нив бараа да потпишат за своето присуство. Наставник од Гостивар изјави дека на колегите им било кажано од страна на нивниот претпоставен да присуствуваат на митингот на ДУИ во Скопје и дека градоначалникот сакал да ја види листата на лица кои учествувале на митингот.

³⁴ НМИ на ОБСЕ/ОДИХР беше информирана за притисокот извршен врз вработените во јавната администрација да не присуствуваат на настан од изборната кампања на г. Пендаровски во општина Валандово.

³⁵ Наставничка од Гостивар пријави во НМИ на ОБСЕ/ОДИХР дека претпоставениот ѝ се заканил дека ќе ја изгуби работата доколку не се откаже од листата на кандидати за НДП и не се припои кон ДУИ. Претставник на ДПА во Липково ја информираше НМИ на ОБСЕ/ОДИХР дека бил преместен од работното место (како вработен во јавната администрација) за време на изборите, заради, како што тој наведе, политички причини.

³⁶ НМИ на ОБСЕ/ОДИХР прими голем број пријави дека полицијата не вршела истрага на наводите за неправилности кои биле пријавени од страна на политичките партии во опозицијата.

³⁷ Во ставот 7.7 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 год. се предвидува дека “земјите-учеснички мора да обезбедат законот и јавната политика да функционираат на начин кој ќе овозможи политичката изборна кампања да се спроведува во фер и слободна атмосфера...или да ги спречат избирачите да научат или да дискутираат за истите или да го дадат својот глас без да се плашат дека ќе бидат казнети.”

³⁸ Види исто во ставот I.3.1a од Кодексот на добра пракса за изборни прашања на Венецијанската комисија со кој се предвидува дека “органите на власт мора да ја почитуваат својата должност за неутралност.”

³⁹ НМИ на ОБСЕ/ОДИХР прими веродостојни наводи за притисокот извршен од страна на ДУИ врз етничките албански избирачи за време на првиот круг, вклучувајќи: присуство на поддржувачи на ДУИ надвор од избирачките места на 13 април, кои им велеле на граѓаните да не гласаат, и присуство на набљудувачите на Здружението на граѓани за демократизација и покренување на колективната свест (ВЕПРО) во избирачките места, кои ги фотографирале и запишувале имињата на оние кои гласале.

заканувале дека ќе ги запрат бенефициите на социјална помош и наводи за купување на гласови меѓу економски загрозените и социјално ранливите групи, особено во ромската и етничката турска заедница.

IX. ФИНАНСИРАЊЕ НА КАМПАЊАТА

Финансирањето на изборната кампања е уредено со Изборниот законик и Законот за финансирање на политички партии, кои овозможуваат комбинирано финансирање преку јавни средства и донации од правни лица. Измените на законската рамка од јануари 2014 год. одговорија на некои претходни препораки на ОБСЕ/ОДИХР, вклучително и одредбата за означување на јасно ограничување на донации од правни лица и барање учесниците во изборната кампања да достават финансиски извештај еден ден пред одржувањето на вториот круг.⁴⁰

Учесниците во изборната кампања се обврзани да регистрираат единствен даночен број и да отворат посебна трансакциска сметка во банка преку која мора да поминат сите финансиски трансакции поврзани со изборната кампања. Физичките лица може да донираат до 5.000 евра во противвредност на националната валута,⁴¹ додека пак правните лица може да донираат до 50.000 ЕУР.⁴² Стоките и услугите кои се продаваат по намалена цена се сметаат за донации и се вреднуваат според пазарната цена. Анонимните донации се забрануваат, како и оние од јавни или странски извори, граѓански здруженија и верски групи.

Ограничувањето на трошоците за секој учесник во изборната кампања е 3 евра по регистриран избирач. Учесниците во изборната кампања добиваат надомест од 0.25 ЕУР од државниот буџет за секој добиен глас, под услов да имаат добиено најмалку 1,5 отсто од вкупниот број на гласови. Трошоците за изборната кампања од трети лица, како што се НВО приклонети кон партиите, не се пропишани и не се предмет на известување или надзор, па на тој начин се отвора евентуална законска дупка за избегнување на прописите за финансирање на изборните кампањи.⁴³

Водењето на кампања од страна на трети лица во изборниот процес би можело да биде предмет на законот за финансирање на изборната кампања.

Од учесниците во изборната кампања се бара да достават до ДИК, Државниот завод за ревизија (ДЗР), и до Државната комисија за спречување корупција (ДКСК) два периодични извештаи и конечен извештај за трошоците од нивната кампања. Овие извештаи се објавуваат, при што се помага во изградба на транспарентноста и на избирачите им се овозможува да направат информиран избор пред да го дадат својот глас. Министерството за финансии обезбеди образец на финансиски извештај и обука за политичките партии како да го пополнат истиот пред изборите, но со новите образци од кандидатите не се бара детално да ги прикажуваат

⁴⁰ Види, исто така, во Вториот Извештај на сообразност од 20 мај 2014 год. на Групата на држави против корупција (ГРЕКО) на Советот на Европа.

⁴¹ 1 ЕУР е во вредност од 61 МКД

⁴² ОБСЕ/ОДИХР претходно има дадено препорака да се ревидираат “разликите во природата на ограничувањето на донациите за изборната кампања меѓу физичките и правни лица.”

⁴³ Види во Препораката CM/Rec (2007)14 на Комитетот на министри до земјите-членки во врска со правниот статус на невладините организации во Европа, на <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1194609>. Види, исто така, во членот 7.3 од Конвенцијата против корупција на ОН од 2003 год, и ставот 198-200 од Упатствата за Регулативата за политички партии на Венецијанската комисија од 2010 год.

трошоците по ставки. Без таков приказ невозможно е да се спроведе целосна ревизија на извештаите. Сите периодични извештаи беа поднесени од страна на учесниците во изборната кампања и навремено објавени од страна на надлежните институции.

Со цел да се зголемат транспарентноста и отчетноста, треба да се размисли во насока на поделба по ставки на приходите и расходите на посебен начин во финансиските извештаи за изборната кампања, придружени со детален извод од сметка во банка.

Конечните финансиски извештаи за изборната кампања се поднесуваат во рок од 30 дена од изборите и се разгледуваат од страна на ДЗР во рок од 60 дена од моментот на нивното поднесување. Надзорот од страна на ДЗР е ограничен на спроведување ревизија на информациите кои до него ги доставиле учесниците во изборната кампања, а ДЗР нема начин да врши проверка во врска со точноста на таквите информации.

Треба да се размисли на ДЗР да му се доделат истражни овластувања за преземање целосна ревизија на финансирањето на изборната кампања, вклучително и овластување да може да побара дополнителна документација и сведочење од партиите со цел да обезбеди целосен преглед на какви било евентуални прекршувања.

Не се предвидени санкции за неподнесување финансиски извештаи, и покрај тоа што ДЗР може да побара од ДИК да ја суспендира исплатата на трошоците од државниот буџет за учесниците во изборната кампања, делумно или целосно, во случај да открие какви било неправилности. Исто така, може да покрене прекршочна постапка или да пријави кај обвинителот во рок од 30 дена. Сепак, не се предвидени крајни рокови до кои судот треба да решава по таквите повреди. Исто така, учесниците во изборите немаат право да поднесуваат приговори во однос на повреди во финансирањето на изборната кампања, што е спротивно на меѓународната позитивна пракса.⁴⁴

Законот треба да предвиди пропорционални и превентивни санкции за неподнесување финансиски извештаи за изборната кампања и за други повреди.

X. МЕДИУМИ

A. МЕДИУМСКА СРЕДИНА

Големиот број на средства за јавно информирање во земјата е поделен по етничка и политичка линија. Телевизијата претставува примарен извор на политичко информирање во земјата. Пет приватни телевизиски канали се емитуваат на национално ниво, од кои две, *Сител* и *Канал 5*, имаат доминантна позиција на рекламниот пазар и го добиваат најголемиот дел од приходите преку рекламирањето на државата. Јавниот радиодифузер, Македонската радио телевизија (МРТ), емитува три телевизиски канали со национална концесија. МРТ се финансира преку радиодифузната такса која се наплаќа од домаќинствата и правните субјекти, и исто така има право да бара дополнителни финансиски средства од државниот буџет секогаш кога тековните

⁴⁴ Ставот 232 и 233 од Упатствата на ОБСЕ/ОДИХР и Венецијанската комисија за Регулаторите на политичките партии предвидуваат дека “во законот треба да се дефинираат разумни законски рокови за поднесување пријави и одлучување, со одговорно почитување на сите посебни согледувања кои произлегуваат од суштинската природа на одлуката”...и “законот треба да ги утврди процедурите за започнување на судско разгледување (жалба) на одлуката која влијае врз правата на политичките партии. Законот, исто така, треба да го прошири правото на судско разгледување на таквите одлуки за лица или други страни кои се погодени од таквата одлука.”

средства се недоволни. Во земјата, исто така, функционираат три државни радио станици и осум државни дневни весници, а интернетот честопати се користи како извор на политичко информирање.

Многумина од соговорниците на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР изразија загриженост во однос на независноста на медиумите, наведувајќи дека најголемите медиуми во земјата се под индиректна контрола на владејачките партии заради позицијата на државата како најголем објавувач на реклами. Медиумските чинители исто така забележаа примена на самоцензура со цел да се обезбеди рекламирањето од страна на државата и да се избегнат тужби по основ на клевета.

Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (АВМУ), која во 2013 год. го замени Советот за радиодифузија, е регулаторно тело за радиодифузерите. Во моментот, во составот на АВМУ влегуваат 15 поранешни членови од поранешниот Совет за радиодифузија. Новите членови требаше да бидат именувани од страна на собранието, но постапката за именување запре заради распуштањето. Најголем дел од членовите на АВМУ, вклучително и претседателот, немаат претходно искуство со медиуми или радиодифузна дејност. Ова покрена загриженост меѓу соговорниците на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР во однос на стручниот капацитет на АВМУ да ги спроведува своите задолженија.

Се препорачува членовите на АВМУ да имаат претходно искуство со медиуми и да не се првенствено политички именувани лица.

Б. ЗАКОНСКА РАМКА

Медиумското покривање на изборната кампања е уредено со Изборниот законик и Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги донесен во 2013 год., како и преку упатствата што ги донесува АВМУ. Изборниот законик ги обврзува радиодифузерите да известуваат за изборите на правичен, избалансиран и непристрасен начин. За време на изборната кампања, сите кандидати за претседател имаат право на еднакво медиумско покривање, додека пак учесниците во трката за парламентарните избори треба да бидат пропорционално медиумски покриени врз основа на бројот на листите на кандидати кои ги имаат регистрирано. Понатаму, Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги ги обврзува сите радиодифузери да обезбедуваат објективно и непристрасно медиумско покривање со еднаков третман за различните гледишта и мислења.

Изборниот законик предвидува детални услови за емитување на информативната програма на МРТ за време на изборните кампањи: една третина од времето на информативната програма да биде наменето за емитување на дневни настани од земјата и светот, една третина за активностите на владејачките политички партии, и една третина за политичките партии од опозицијата во собранието.⁴⁵ Времето одвоено за владејачките и политичките партии во опозицијата се базира врз резултатите од претходните парламентарни избори. Оние политички партии кои немаат освоено места во собранието според законот немаат право на какво било покривање во информативните програми во периодот на изборната кампања, што се коси со

⁴⁵ Согласно законот, доколку МРТ не ги почитува овие барања тоа би можело да резултира со отказ за Генералниот директор на МРТ.

ставот 7.8 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 год.⁴⁶ Врз основа на препораката на АВМУ, МРТ одвои дополнително време во својата информативна програма за вонпарламентарните партии и етничките албански партии.

Изборниот законик треба да се измени со цел на сите учесници во изборната кампања да може да им се обезбеди пристап до јавните радиодифузери на недискриминаторска основа.

На МРТ не ѝ е дозволено да емитува платено политичко рекламирање, но е обврзана да одреди време за бесплатни политички претставувања. Законската рамка не го одредува времетраењето на доделениот термин, ниту пак одредува кога истиот треба да се емитува. За овие избори, МРТ одлучи да обезбеди 10 минути за секоја парламентарна партија и 15 минути за секој претседателски кандидат пред првиот круг од претседателските избори. Спротивно на Изборниот законик, МРТ за претседателските кандидати не обезбеди бесплатен термин пред вториот круг на изборите.

АВМУ е обрзана да спроведува мониторинг на радиодифузерите за време на периодот на изборната кампања и да реагира на неправилности. Резултатите од мониторингот на АВМУ за време на кампањата од првиот круг на претседателските избори утврдија значителен недостиг на квантитативна избалансираност на *ТВ Сител*. Сепак, АВМУ одлучи да не изрекува санкции пред да го објави конечниот извештај, кој го покрива целокупниот период на кампањата за двата избори. Ова не е во сообразност со Изборниот законик, според кој АВМУ е обврзана да покрене прекршочна постапка во рок од три дена по утврдувањето на сторена повреда и не обезбедува ефективен правен лек, како што се предвидува со ставот 5.10 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 год.⁴⁷

Севкупно, АВМУ утврди 29 повреди сторени од 17 медиуми, превенствено во однос на објавување платени реклами и испитувања на јавното мислење, како и водење на кампања за време на изборниот молк. Најголем дел од повредите се решаваа преку изрекување на парична казна пред истите судски да се разгледуваат.

АВМУ треба навремено да покрене прекршочни постапки против утврдени повреди со цел да ја зголеми јавната доверба и да им обезбеди на подносителите на приговори ефективен правен лек. Санкциите треба да бидат јасно дефинирани и да соодветствуваат со сериозноста на сторената повреда.

В. Резултати од мониторингот на медиумите

За време на периодот на двете изборни кампањи, НМИ на ОБСЕ/ОДИХР спроведе мониторинг на медиумите на главните радиодифузери и печатени медиуми.⁴⁸ Додека сите медиуми на кои

⁴⁶ Ставот 7.8 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 год. налага дека ”никаква административна или правна пречка нема да стои на патот на остварувањето на непречен пристап до медиумите на недискриминаторска основа за сите политички групи или поединци кои сакаат да учествуваат во изборниот процес.”

⁴⁷ Ставот 5.10 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 год. налага дека ”Секој ќе има ефективни средства за остварување на правен лек против управните одлуки со цел да се гарантира почитувањето на фундаменталните права и обезбедувањето на правен интегритет.”

⁴⁸ НМИ на ОБСЕ/ОДИХР спроведе мониторинг на медиумите во периодот од 11 март до 25 април. Мониторингот го вклучувше периодот пред изборната кампања и двата круга од претседателските и парламентарните избори. НМИ на ОБСЕ/ОДИХР спроведе мониторинг на медиумското покривање на изборната кампања на *МРТ-1*, *МРТ-2*, *Сител*, *Канал 5*, *Алфа*, *Телма* и *Алсат-М* во текот на ударните термини (18:00 до 24:00), и на двете главни информативни програми на *Вести 24* (20:00 и 22:00). Дополнително, НМИ на ОБСЕ/ОДИХР спроведе мониторинг на медиумското покривање на пет дневни весници: *Дневник*, *Слободен Печат*, *Нова Македонија*, *Коха* и *Лајм*.

се спроведе мониторингот обезбедија широко медиумско покривање во дневно-информативните емисии, најголем дел од нив, освен *Телма* и *Вести 24*, покажаа значителна пристрасност во однос на владејачките партии, како во однос на квантитет, така и во однос на тонот на медиумското покривање.

Додека МРТ се придржуваше до точните квантитативни барања одредени за медиумското покривање на политичка партија и коалиција, тонот на таквото медиумско покривање беше различен. Сите учесници во изборната трка беа покриени во голема мера на неутрален начин, освен ДУИ, ВМРО-ДПМНЕ и г. Иванов, кои добија позитивно медиумско покривање со нагласување на нивните постигнувања и идни проекти. Сите негативни вести кои се однесуваа на партијата ВМРО-ДПМНЕ и кандидатот кој таа го поддржа беа во голема мера занемарени.⁴⁹ МРТ-1 организираше една дебатна емисија на која се појавија сите четворица претседателски кандидати. Националниот демократски институт, исто така, организираше неколку претседателски и парламентарни дебати; сепак, г. Иванов и ВМРО-ДПМНЕ одлучија да не учествуваат.⁵⁰

Приватните телевизиски канали *Канал 5* и *Сител* во своите дневно-информативни емисии обезбедија од 46 до 51 отсто на главно позитивно и неутрално медиумско покривање за ВМРО-ДПМНЕ и г. Иванов. Наспроти ова, СДСМ и г. Пендаровски добија од 30 до 34 отсто од медиумското покривање кое беше во најголем дел со негативен тон. За време на кампањата во првиот круг на претседателските избори, *Алфа* одвои сличен обем на време за г. Иванов и г. Пендаровски, но сепак, додека тонот на медиумското покривање на г. Иванов беше главно позитивен или неутрален, за г. Пендаровски тонот беше во најголем дел негативен или неутрален.

За време на кампањата за парламентарните избори, *Алфа* одвои околу 50 отсто од своето медиумско покривање на изборите за ВМРО-ДПМНЕ, кое во најголем дел беше со позитивен тон. Наспроти ова, СДСМ доби 27 отсто на главно негативно медиумско покривање. Приватните телевизиски канали *Телма* и *Вести 24* обезбедија поизбалансирано медиумско покривање на кампањата и одвоија сличен сооднос на медиумско покривање за ВМРО-ДПМНЕ и СДСМ и нивните кандидати. Додека на *Вести 24* тонот на медиумското покривање беше во голема мера неутрален, *Телма* заведе критички став во медиумското покривање на владата и ВМРО-ДПМНЕ. *Алсат*, во голема мера, ги покриваше кампањите на неутрален начин, но, сепак, обезбеди поголемо медиумско покривање за ДУИ.

Мониторингот на медиумите што го спроведе НМИ на ОБСЕ/ОДИХР утврди одреден број на вести кои беа емитувани на *Сител*, *Канал 5* и *Алфа*, кои беа слични по содржина и упатуваа на неутврдени или непознати извори, но кои беа пристрасни против СДСМ. МРТ, *Сител*, *Канал 5* и *Алфа*, исто така, одвоија значително медиумско покривање на активностите на министрите кои беа кандидати во изборната трка, честопати на позитивен начин, и во голема мера неразграничувајќи го медиумското покривање на овие службеници лица во својство на министри и кандидати.

⁴⁹ МРТ-1 применуваше сличен пристап при покривање на конференциите за печат на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР, презентирајќи ги само позитивните заклучоци на Изјавата за првичните наоди и заклучоци, изоставувајќи ги сите критички забелешки.

⁵⁰ *Телма*, *Вести 24* и *Алсат-М* ја информираа НМИ на ОБСЕ/ОДИХР дека г. Иванов не одговорил на нивните покани за дебати или индивидуални интервјуа.

Радиодифузерите, а особено јавните, треба да направат дополнителни напори за јасно разграничување меѓу официјалните владини активности на кандидатите и нивното појавување во контекст на изборна кампања.

Приватните радиодифузери имаат право да продадат до 12 минути по час од просторот за платено политичко рекламирање, при што секој учесник во изборната кампања треба да биде ограничен на 8 минути по час. СДСМ и Внатрешната македонска револуционерна организација – Народна партија (ВМРО-НП) се пожалија до НМИ на ОБСЕ/ОДИХР дека кога се обиделе да откупат време на *Сител* и *Канал 5*, биле информирани дека најголем дел од времето веќе било откупено од страна на другите учесници во изборната кампања. Мониторингот на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР покажа дека за време на двете изборни кампањи на сите приватни радиодифузери на кои се спроведе мониторинг, околу 62 часа од платеното политичко рекламирање биле откупени од ВМРО-ДПМНЕ и нејзиниот претседателски кандидат: околу 12.5 часа од ГРОМ и нејзиниот претседателски кандидат, 6.5 часа од ДУИ, 5.5 часа од СДСМ и нејзиниот претседателски кандидат, и 2 часа од ВМРО-НП.

Споредбено со радиодифузерите, печатените медиуми презентираа поширока разноврсност на гледишта. Додека *Дневник* и *Нова Македонија* изразуваа јасна поддршка за ВМРО-ДПМНЕ и беа во голема мера критични против СДСМ, *Слободен Печат* беше мошне критичен кон владата и ВМРО-ДПМНЕ, а со пофалби за СДСМ. Двата дневни весници на албански јазик на кои се спроведе мониторинг, *Коха* и *Лајм*, се фокусираа на активностите на етничките албански партии. Додека *Коха* покажуваше јасна поддршка за ДУИ, *Лајм* беше критичен кон ДУИ.

XI. ПРИГОВОРИ И ЖАЛБИ

Приговорите во врска со изборите се разгледуваат од страна на ДИК, Основните судови, Апелационите судови и Управниот суд. Изборниот законик го проширува правото на сите учесници во изборната кампања да може да поднесуваат приговори во различни етапи од процесот, вклучително за време на регистрирањето на избирачи, регистрирањето на кандидати, спроведувањето на изборната кампања, изборното медиумско покривање, и гласањето и сумирањето на резултатите. Избирачите имаат право да поднесуваат приговори само во однос на регистрирањето на избирачи и повредата на нивните избирачки права на денот на изборите.⁵¹ Понатаму, некои одлуки на управните органи не може да се обжалат, вклучително одлуките на ДИК за повреди поврзани со изборната кампања, жалби против одлуките на ДКСК во врска со злоупотреба на државните ресурси, и жалби против одлуките на ДЗР и ДКСК за повреди поврзани со финансирањето на изборната кампања.⁵²

ДИК, ДЗР и ДКСК немаат право да изрекуваат санкции, но може случаите да ги проследат до надлежниот суд преку покренување на прекршочна или кривична постапка. Не се предвидени крајни рокови за судско решавање на таквите случаи, при што нецелосно се гарантира ефективниот правен лек како што предвидува ставот 5.10 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 год.

Постапката за приговори би било корисно да претрпи општа ревизија со цел да се отстранат недоследностите, празнините и недостатоците и да се обезбеди ефективен

⁵¹ Види во делот II.3.3 од Кодексот на добра пракса за изборни прашања на Венецијанската комисија од 2002 год.

⁵² Ставот 18.4 од Московскиот документот на ОБСЕ од 1991 год. вели дека сите земји-учеснички на ОБСЕ "ќе се обидат да обезбедат судско разгледување на таквите прописи и одлуки."

правен лек. Посебно, законот треба на секој избирач да му го овозможи правото да поднесува приговор во секоја етапа од изборниот процес, да го обезбеди правото судски да може да се обжалат одлуките на ДИК, ДЗР и ДКСП, и да дефинира разумни крајни рокови за надлежниот суд да решава по овие случаи.

До ДИК беа поднесени осум приговори кои се однесуваат на активности на изборната кампања преземени пред официјалното започнување на кампањата.⁵³ Во еден случај, ДИК го прифати приговорот на СДСМ со кој се наведува дека г. Иванов се вклучил во предвремено водење на изборната кампања на 14 март и поведе прекршочна постапка. Сите други приговори беа одбиени со образложение дека оние кои спроведувале кампања сè уште не биле потврдени како кандидати и од тие причини прописите за кампањата не се применуваат за нивните активности.

До ДИК беа поднесени два приговори од ДУИ и од СДСМ согласно новата одредба од Изборниот законик со која на политичките партии им се овозможува да се спротивстават на запишувањето во избирачките списоци после завршувањето на јавниот увид.⁵⁴ ДИК побара од МВР да изврши увид, но МВР одби изјавувајќи дека веќе ги има исполнето своите законски обврски. ДИК последовно ги одби приговорите. СДСМ и ДУИ ги обжалија одлуките до Управниот суд, кој пак ги одби жалбите врз основа на информациите обезбедени од МВР, без да спроведе независна истрага.

ДИК одби 791 барања од избирачи кои барале да бидат вклучени во избирачките списоци за предвремените парламентарни избори во ДКП во Тирана, Албанија.⁵⁵ Од овие, 640 поднесоа жалба до Управниот суд, кој пак ја поништи одлуката на ДИК, одлучувајќи дека со оглед на тоа што ДИК веќе имала потврдено дека овие избирачи ги исполнуваат условите за гласање во странство за претседателските избори, ДИК не можела сега да ги исклучи од избирачките списоци за предвремените парламентарни избори. После увидот во избирачките списоци за предвремените парламентарни избори, ДУИ поднесе приговор до ДИК со барање истите овие избирачи да се избришат од избирачките списоци заради тоа што биле постојани државјани на Албанија. Овој приговор беше одбиен од ДИК и од Управниот суд врз основа на претходни одлуки. Приговорот од СДСМ со кој се побара да се избришат избирачите беше исто така одбиен на обете нивоа.

Во Изборниот законик нема одредба со која се овозможува поднесување формални приговори на избирачките места на денот на изборите. Наместо тоа, овластените претставници мора да ги евидентираат своите 'забелешки' за неправилности во записникот на ИО откако ќе заврши гласањето. Доколку ИО одбие да ги евидентира забелешките во записникот истите може да се пријават кај ОИК најдоцна пет часа од потпишувањето на записникот. Дополнително, овластените претставници мора да поднесат формален приговор до ДИК во врска со истото прашање со цел прашањето да може да биде разгледано и решено. Во согласност со претходни препораки на ОБСЕ/ОДИХР, Изборниот законик веќе не предвидува ДИК да спроведува увид во гласачките материјали, освен ако не се поднесени најмалку два приговори за одредено избирачко место.

⁵³ Три поднесени од СДСМ и еден од КПМ против ВМРО-ДПМНЕ. Четири поднесени од ВМРО-ДПМНЕ против СДСМ.

⁵⁴ ДУИ побара да се избришат 453 лица, сите пријавени да гласаат во Амбасадата во Албанија. СДСМ се спротивстави на 14.492 имиња наведувајќи дека голем број на избирачи биле нелегално пријавени на иста адреса, биле починати, ја смениле адресата или ја напуштиле земјата.

⁵⁵ Овие избирачи живеат во Пустец, Албанија, и се носители на двојно државјанство.

Треба да се размисли на граѓаните да им се овозможи на денот на изборите да може да доставуваат приговори до ИО, ОИК или до ДИК, со можност за добивање навремен и ефективен правен лек.

Полицијата и обвинителот ја информираа НМИ на ОБСЕ/ОДИХР дека работеле на околу 90 случаи поврзани со изборите.⁵⁶ Одреден број соговорници на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР изразија отсуство на доверба во непристрасноста на институциите одговорни за справување со повредите поврзани со изборите, вклучувајќи ги полицијата, обвинителот и правосудството.

Со цел да се зголеми довербата во системот на приговори и жалби, истрагата на изборните прекршоци од страна на полицијата и обвинителите треба да биде спроведена на непристрасен и навремен начин за да се обезбеди иследност на процесот.

Приговорите во врска со злоупотребата на државните ресурси и барањата за одобрување на нови буџетски средства се поднесуваат до ДКСК. Нејзините седници не се отворени, а нејзините одлуки ниту се објавуваат ниту пак може да се обжалат. ДКСК ја информираше НМИ на ОБСЕ/ОДИХР дека има обработено околу 1.200 барања од страна на државни институции за зголемување или измена на одобрените буџетски средства откако изборите биле закажани, а кои во најголем дел се однесувале на продолжување на договорите за работа на државни службеници, што е забрането со закон.

ДКСК треба да размисли во насока на разгледување на случаите на отворени и јавни седници во разумни законски рокови. Одлуките треба да бидат јавни и со можност да се обжалат.

ХП. ДОМАШНИ И МЕЃУНАРОДНИ НАБЉУДУВАЧИ

Изборниот законик овозможува набљудување на изборите од страна на домашни и меѓународни набљудувачи, како и од овластени претставници на кандидатите и партиите на сите нивоа на изборната администрација. Вкупно 326 меѓународни набљудувачи беа пријавени во ДИК за првиот круг од претседателските избори, со зголемување на бројката на 610 за вториот круг. Здруженијата на домашни набљудувачи, исто така, распоредија поголем број набљудувачи на денот на изборите на 27 април. Двете невладини организации (НВО) со најголемо искуство во набљудувањето на избори, МОСТ и ЦИВИЛ, пријавија 2.413, односно 113 набљудувачи. На 27 април, МОСТ распореди статични набљудувачи во секое второ избирачко место и спроведе напоредно сумирање на изборните резултати. Во согласност со претходна препорака на ОБСЕ/ОДИХР, сите набљудувачи имаат право да добијат копии од записниците со резултатите на ИО и ОИК. Невладината организација за хуманитарни активности (СИНЕРГИЈА) пријави 5.050 набљудувачи, а Здружението на граѓани за демократизација и покренување на колективната свест (ВЕПРО) 2.321 набљудувач. Многумина од соговорниците на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР изразија загриженост дека, според нивно мислење, СИНЕРГИЈА била поврзана со ВМРО-ДПМНЕ, додека ВЕПРО бил поврзан со ДУИ и нејзиниот бојкот на претседателските избори.⁵⁷

⁵⁶ Ова вклучува 12 случаи на вандализам врз изборни штабови, 15 случаи на прекршување на изборниот молк, како и случаи на заплашување врз избирачите, избирачи кои го фотографирале своето гласачко ливче и случаи на физички напад. Некои од случаите беа проследени до обвинителот.

⁵⁷ НМИ на ОБСЕ/ОДИХР ги набљудуваше набљудувачите на ВЕПРО во избирачките места на 13 април, но не на 27 април кога овластени претставници од ДУИ биле присутни.

XIII. ДЕНОТ НА ИЗБОРИТЕ

A. ПРВ КРУГ НА ГЛАСАЊЕ

Предвременото гласање за болните и немоќни лица, затворениците и внатрешно раселените лица се одржа на 12 април. Во ограничениот број на случаи кои ги набљудуваше НМИ на ОБСЕ/ОДИХР, процедурите начелно се следеа, а гласањето се одвиваше на мирен и уреден начин. Неколку ОИК изразија загриженост во однос на построгите услови за право на гласање на болните и немоќните лица наметнати од страна на ДИК, што резултираше со одбивање на барања од страна на неколку ОИК. Во неколку случаи, тајноста на гласањето не се почитуваше секогаш со оглед на тоа што членови на ИО набљудуваа избирачи додека го заокружуваа своето гласачко ливче. За време на гласањето во затворите, НМИ на ОБСЕ/ОДИХР забележа како во неколку случаи на затвореници со важечка лична карта им беше оневозможено правото на глас заради тоа што не биле вклучени во избирачките списоци. Не постојат процедури кои ќе им овозможат на легитимните избирачи кои не биле внесени во избирачките списоци пред нивното заклучување да бидат допишани во избирачките списоци.⁵⁸

На денот на изборите, процесот на гласање беше непречен и ефикасно спроведен во ограничениот број на избирачки места кои ги посети НМИ на ОБСЕ/ОДИХР. Сепак, во една општина беа забележани поголем број на неправилности.⁵⁹ Пребројувањето на гласовите се одвиваше на професионален и транспарентен начин, а резултатите од гласањето беа навремено објавени. Одзивот на избирачите беше значително помал во етничките албански места,⁶⁰ а многумина од соговорниците на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР ова го припишаа на повикот на ДУИ до етничките албански избирачи да не гласаат на претседателските избори. Во контекст на бојкотот на ДУИ, обележувањето на палецот на избирачите со маркер во црна боја наместо со невидливо мастило беше критикувано од страна на одредени соговорници на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР, бидејќи било очигледно јасно дали лицето гласало или не, па така се зголемувала можноста за заплашување врз избирачите.

B. ВТОР КРУГ НА ГЛАСАЊЕ

Начелно, гласањето на 26 април, денот пред изборите, се одвиваше на транспарентен начин, а процедурите беа почитувани. Општата оценка на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР беше позитивна во 88 од 94 набљудувања. Сепак, тајноста на гласањето не беше обезбедена во 16 од 95 случаи. Како и во првиот круг од претседателските избори, беа забележани неколку случаи на затвореници со важечки лични карти на кои не им беше овозможено да го остварат своето право на глас заради тоа што не беа запишани во избирачкиот список.

Денот на изборите беше спроведен на непречен и професионален начин, и покрај тоа што одредени технички неправилности беа забележани во текот на денот. НМИ на ОБСЕ/ОДИХР го набљудуваше отворањето во 104 избирачки места, гласањето во 1.070 избирачки места, а

⁵⁸ Во Делот 1.2.iv од Кодексот на добра пракса за изборни прашања на Венецијанската комисија од 2002 год. се препорачува дека “треба да постои управна постапка – предмет на судска контрола – или судска постапка, со која ќе се овозможи регистрирање на избирач кој не бил регистриран.”

⁵⁹ Во Шуто Оризари, каде, меѓу другото, беше пријавена кавга меѓу поранешниот пратеник во собрание Радмила Шеќеринска, потпретседател на СДСМ, и поранешниот пратеник Амди Бајрам, претседател на “Унијата на Роми на Македонија”.

⁶⁰ Во општина Чаир одзивот беше 20.2 отсто, а во Тетово 24.8 отсто. Во гласачкото место 0815 во општина Кичево, ниенден од 844 регистрирани избирачи не гласаше.

затворањето и пребројувањето во 99 избирачки места. Овластени претставници на политичките партии и кандидатите беа присутни во 90 отсто од избирачките места, а домашни набљудувачи беа присутни во 54 отсто од избирачките места кои беа набљудувани за време на отворањето, и во 97 отсто и 67 отсто од избирачките места кои беа набљудувани во текот на гласањето. Жените водеа во 47 отсто од набљудуваните избирачки места, и начелно тие беа добро претставени меѓу членовите на ИО. Одзивот на избирачите беше 63 отсто за парламентарните избори и 54 отсто за претседателските избори. Послабиот одзив на претседателските избори, како и во првиот круг, во голема мера беше припишан на бојкотот и повикот од ДУИ до етничките албански избирачи да не гласаат на претседателските избори.

НМИ на ОБСЕ/ОДИХР имаше неограничен и целосен пристап за време на отворањето на избирачките места, а процесот беше позитивно оценет во 97 отсто од набљудувањата. Сепак, беа забележани одредени процедурални неправилности, вклучително 15 случаи во кои гласачките кутии не им беа покажувани на набљудувачите пред истите да се запечатат и 14 случаи во кои записниците не беа пополнети пред отворањето на избирачкото место.

Во општо позитивната оценка за гласањето, процесот беше оценет како добар или многу добар во 96 отсто од набљудувањата и транспарентен во 97 отсто од набљудувањата. Работата на ИО и нивното разбирање на процедурите за гласање беа позитивно оценети во 95 отсто од набљудувањата. Сепак, многу од ИО не го следеа упатството на ДИК да ги посветуваат избирачите дека имаат можност да гласаат и за двата или само за еден од изборите кои се одржуваат. Во етничките албански места, избирачите беа обесхрабрувани од страна на членовите на ИО да го земат гласачкото ливче за избор на претседател согласно повикот на ДУИ за бојкот на овие избори, доведувајќи ја на тој начин под прашање непристрасноста на изборната администрација.⁶¹ Во етничките македонски места, на избирачите автоматски им беа давани двете гласачки ливчиња. Пред денот на изборите, ДИК, исто така, издаде упатство со кое се измени законското барање за обележување на палецот на избирачот, од палец на десната во палец на левата дланка со оглед на тоа што многу избирачи сè уште имале траги од мастило на десниот палец од првиот круг.

Најчестите неправилности забележани во текот на гласањето се однесуваа на групно гласање, кое беше забележано во околу осум отсто од гласачките места. ОБСЕ/ОДИХР претходно има препорачано дека ДИК би можела да обезбеди повеќе информации и едукација во однос на групното гласање и тајноста на гласањето. Набљудувачите на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР исто така известија и за групи на лица кои стоеле надвор во многу избирачки места, а во многу случаи и ги запишувале имињата на гласачите кои гласале, со што се создавала атмосфера на заплашување околу избирачките места каде ова било забележано.

Општата оценка за пребројувањето беше позитивна во 84 од 94 набљудувања. И покрај тоа што за процедурални неправилности беше известно во 17 случаи, тие не влијаеја врз општото спроведување на изборите.⁶² Процесот беше транспарентен, а меѓународните набљудувачи имаа неограничен преглед на пребројувањето во сите набљудувани избирачки места. Во 8 избирачки места, некои членови на ИО одбија да го потпишат записникот. Понатаму, во 37

⁶¹ Ставот 20 од Генералниот коментар бр. 25 на УНХЦР од 1996 год. до МСГПП предвидува дека "Треба да се формира независен изборен орган кој ќе го надгледува изборниот процес и ќе обезбеди негово спроведување на фер и непристрасен начин."

⁶² На пример, според упатството на ДИК, ИО по пат на влечење ждрепка требаше да го избераат членот задолжен да ги вади гласачките ливчиња од гласачката кутија. Во многу случаи оваа одлука беше донесувана од членовите на ИО.

избирачки места ИО јавно не објавија копија од записникот од резултатите, како што се предвидува со законот, со што се поткопа важното барање за обезбедување транспарентност.

В. СУМИРАЊЕ И ОБЈАВУВАЊЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД ГЛАСАЊЕТО

За време на изборите на 13 април, процесот на сумирање начелно беше добро организиран во неколку ОИК кои ги посети НМИ на ОБСЕ/ОДИХР. И покрај тоа што имаше многубројни мали разлики во записниците со резултатите на ИО, истите беа технички грешки кои беа коригирани од страна на ОИК веднаш после верификувањето на изборните материјали.

На 27 април, НМИ на ОБСЕ/ОДИХР го набљудуваше сумирањето во 76 од 80 ОИК и процесот го оцени позитивен во сите освен во еден случај. Сериозни разлики во записниците на ИО беа забележани во 11 случаи, но истите беа коригирани од ОИК после верификувањето на изборните материјали. Овластени претставници на политичките партии и кандидатите беа присутни во 99 отсто од набљудуваните ОИК, а домашните набљудувачи беа присутни во 93 отсто од набљудуваните сумирања.

Како што ги добиваше резултатите од ОИК, ДИК во текот на изборната ноќ започна истите да ги објавува на својата веб страница, поделени по изборна единица и избирачко место, во согласност со претходна препорака на ОБСЕ/ОДИХР. Ова беше позитивна мерка за зголемување на транспарентноста.⁶³

Одзивот во двата круга на претседателските избори беше 48, односно 54 отсто. Г. Иванов со освоени 55 отсто од гласовите во вториот круг го победи г. Пендаровски кој освои 41 отсто. Одзивот на парламентарните избори беше 62 отсто. Од 123 пратенички места, ВМРО-ДПМНЕ освои 61 место; СДСМ, 34; ДУИ, 19; ДПА, 7; ГРОМ, 1; и НДП, 1.

Веднаш по затворањето на избирачките места, лидерот на СДСМ Зоран Заев најави дека партијата и нејзината коалиција не ги признава резултатите ниту од претседателските ниту од парламентарните избори, и побара одржување на нови избори и формирање на техничка влада.⁶⁴ Извршниот одбор на СДСМ последовно потврди дека партијата и нејзините коалициски партнери нема да ги прифатат мандатите во новото собрание.⁶⁵

На 2 мај, ДИК официјално го потврди повторниот избор на кандидатот – актуелен претседател. Членовите на ДИК предложени од ДУИ, и двата члена предложени од СДСМ не присуствуваа на седницата. ДИК ги објави конечните резултати од парламентарните избори на 6 мај, а мандатите официјално ги додели на 7 мај. Кандидатите на СДСМ не ги прифатија своите мандати.

XIV. ПОИЗБОРНИ ПРИГОВОРИ И ЖАЛБИ

Никакви приговори не беа поднесени после изборите на 13 април. После изборите на 27 април, овластените претставници на СДСМ доставија забелешки до ИО и ОИК во однос на

⁶³ До 10:00 на 28 април, резултатите од сите избирачки места, вклучително и резултатите од гласањето во странство, беа објавени на веб страницата на ДИК.

⁶⁴ Г. Заев изјави дека избирачите биле спречени слободно да гласаат и го обвини ВМРО-ДПМНЕ за ”злоупотреба на целокупниот државен систем преку закани и уцени и масовно купување на гласови.”

⁶⁵ Понатаму, НДП најави дека нема да ги признае резултатите од предвремените парламентарни избори, а ДУИ најави дека нема да ги признае резултатите од гласањето за трите пратенички места во дијаспората.

неправилности во околу 260 избирачки места на денот на изборите.⁶⁶ Во некои случаи, на претставници на партиите не им било дозволено нивните забелешки да бидат евидентирани во ИО, додека пак во други случаи им било овозможено да бидат евидентирани, но само во дневникот на ИО наместо во записниците на ИО. Во некои случаи, ОИК не прифатиле да ги евидентираат забелешките кои веќе биле одбиени од ИО.

После денот на изборите, до ДИК беа поднесени 12 приговори и сите беа одбиени.⁶⁷ Десет од овие одбиени приговори беа обжалени во Управниот суд, кој ги потврди одлуките на ДИК. Со приговорите се бараше поништување на гласањето во 71 избирачко место заради прекршување на тајноста на гласањето, групно гласање, гласање во има на друго лице, водење на кампања на денот на изборите, и притисок врз избирачите. СДСМ не поднесе никаков формален приговор врз основа на забелешките евидентирани во записниците на ИО заради одлуката да не ги признава резултатите од ниту еден од двата избори.

XV. ПРЕПОРАКИ

Овие препораки, на начин на кој што се содржани во текстот, се нудат во смисла да се зајакне спроведувањето на изборите и да се поддржат напорите истите да бидат целосно во сообразност со заложбите на ОБСЕ и другите меѓународни обврски за демократски избори. Овие препораки треба да се читаат заедно со претходните препораки на ОБСЕ/ОДИХР кои останува да бидат одговорени. ОБСЕ/ОДИХР останува подготвена да им помогне на органите на власт на поранешната југословенска република Македонија дополнително да го подобрат изборниот процес и да одговорат на препораките содржани во овој и во претходните извештаи.⁶⁸

A. ПРИОРИТЕТНИ ПРЕПОРАКИ

1. Органите на власт треба да изразат поголема политичка волја да осигурат доволно одвојување на државата од активностите на политичките партии и да преземат енергични чекори во борбата против каква било форма на притисок врз избирачите. Повисоките јавни службеници би можеле да дадат јасни изјави и да издадат писмени упатства дека нема да се толерира никаков притисок врз вработените во јавната администрација и дека ниедно вработено лице или граѓанин не треба да стравува за своето вработување или за услугите на социјална заштита како резултат на нивно поддржување или неподдржување на која било политичка партија или кандидат. Сите примери и наводи на притисок и заплашување треба целосно да се испитаат и гонат од страна на надлежните органи.
2. Се препорачува да се укине условот за постојано живеалиште за лице кое сака да се кандидира за претседател.

⁶⁶ Вклучувајќи и околу 58 случаи на избирачи кои биле регистрирани од партиски набљудувачи, 51 случај на водење кампања во и пред избирачки места, 18 случаи на јавно гласање или покажување на гласачкото ливче, 17 случаи на известување за бришење на мастилото, 13 случаи на групно гласање, 12 случаи на адреси на лична карта кои не се совпаѓаат со оние регистрирани во избирачките списоци, 12 случаи на избирачи кои биле регистрирани на само еден избирачки список (за претседателските или за парламентарните избори), 8 случаи на избирачи кои ги фотографирале своите гласачки ливчиња, 7 случаи на гласно исчитување на имињата на оние кои гласале.

⁶⁷ Шест од ДУИ, четири од ДПА и два од ГРОМ; најголем дел беа одбиени заради тоа што забелешките не биле евидентирани во записниците на ИО.

⁶⁸ Во ставот 24 од Истамбулскиот документ на ОБСЕ од 1990 год., земјите-учеснички на ОБСЕ се заложиле “брзо да ги проследуваат оценките и препораките на ОДИХР за изборите.”

3. Треба да се разгледа постојниот систем на распределба на мандати во изборните единици во странство со цел да се обезбеди секој пратеник во собранието да може да претставува сличен број на регистрирани избирачи и начелото на еднакво право на глас да биде почитувано.
4. Изборниот законик треба да се измени со цел да одговори на празнините и двосмисленостите утврдени со овој извештај, како и со претходните извештаи на ОБСЕ/ОДИХР и на Венецијанската комисија. Реформата треба да биде сѐопфатна и спроведена доволно време однапред, пред одржување на наредните избори.
5. ДИК треба да решава по сите приговори и жалби на непристрасен начин и без политички размислувања. Законот треба да се толкува, спроведува и применува согласно намерата на законот. Понатаму, ДИК треба да размисли да формира правно одделение, како што е пропишано со Изборниот законик.
6. Постапката за приговори би било корисно да претрпи општа ревизија со цел да се отстранат недоследностите, празнините и недостатоците и да се обезбеди ефективен правен лек. Посебно, законот треба на секој избирач да му го овозможи правото да поднесува приговор во секоја етапа од изборниот процес, да го обезбеди правото судски да може да се обжалат одлуките на ДИК, ДЗР и ДКСП, и да дефинира разумни крајни рокови за надлежниот суд да решава по овие случаи.

Б. Други ПРЕПОРАКИ

Законска рамка

7. Постојните законски гаранции во Изборниот законик треба да се толкуваат на начин на кој ќе се спречат потенцијалните конфликти на интерес меѓу позициите на извршната власт, за кои е потребна неутралност, и позициите да се биде кандидат, кои се стремат кон остварување на политичка полза. Ваквите одредби исто така може да бидат надополнети и да вклучуваат извршни механизми.

Изборен систем

8. Барањето за 40 отсто одсив во вториот круг треба повторно да се разгледа и отстрани бидејќи истото има потенцијал да доведе до циклуси на неуспешни избори.

Изборна администрација

9. Треба да се размисли во насока на зајакнување на ресурсите на стручната служба на ДИК за да се осигура дека таа има доволно капацитет да ги спроведува своите надлежности на ефикасен начин.

Регистрирање на избирачите

10. Изборниот законик треба да се ревидира со цел да обезбеди јасна поделба на надлежностите меѓу МВР и ДИК кои се однесуваат на барања за запишување, дополнување или бришење на податоците во избирачките списоци. Надлежните органи треба да се обврзат со закон да ги испитаат таквите барања во разумна временска рамка.
11. Обезбедувајќи задржување на строгите услови според кои едно лице би можело да се квалификува за алтернативните методи за гласање, треба да се размисли и во насока на поедноставување на процедурите со цел хоспитализирањето избирачи, болните или

немоќни лица, како и оние со намалена подвижност да може да го остварат своето право на глас без неразумни попречувања.

12. Треба да се размисли да се спроведе преглед на процедурите за составување и одржување на избирачките списоци. Јасните, координирани и транспарентни процедури за сите институции вклучени во ажурирањето на избирачките списоци би ја зголемиле точноста и би придонеле кон јавната доверба.

Регистрирање на кандидатите

13. Треба да се размисли во насока на обезбедување алтернативни методи на собирање на потписи со цел да се намали потенцијалот за заплашување. Понатаму, согласно една претходна препорака, ограничувањето граѓаните да може да го дадат својот потпис за само еден кандидат во рамките на едни избори треба повторно да се разгледа.

Изборна кампања

14. Прописите за спроведување на изборна кампања треба да се применуваат на начин кој ќе создаде еднакви можности за учесниците во изборната кампања.

Финансирање на кампањата

15. Водењето на кампања од трети лица во изборниот процес би можело да биде предмет на законот за финансирање на изборната кампања.
16. Со цел да се зголемат транспарентноста и отчетноста, треба да се размисли во насока на поделба по ставки на приходите и расходите на посебен начин во финансиските извештаи за изборната кампања, придружени со детален извод од сметка во банка.
17. Треба да се размисли на ДЗР да му се доделат истражни овластувања за преземање целосна ревизија на финансирањето на изборната кампања, вклучително и овластување да може да побара дополнителна документација и сведочење од партиите со цел да обезбеди целосен преглед на какви било евентуални прекршувања.
18. Законот треба да предвиди пропорционални и превентивни санкции за неподнесување на финансиски извештаи за изборната кампања и за други повреди. Дополнително, треба да се размисли законот да се измени со цел на сите чинители во изборниот процес да им се овозможи да доставуваат приговори во однос на прекршувања во финансирањето на изборната кампања.

Медиуми

19. Се препорачува членовите на АВМУ да имаат претходно искуство со медиуми и да не се првенствено политички именувани лица.
20. Изборниот законик треба да се измени со цел на сите учесници во изборната кампања да им се обезбеди пристап до јавните радиодифузери на недискриминаторска основа.
21. АВМУ треба навремено да покрене прекршочни постапки против утврдени повреди со цел да ја зголеми јавната доверба и да им обезбеди на подносителите на приговори ефективен правен лек. Санкциите треба да бидат јасно дефинирани и да соодветствуваат на сериозноста на сторената повреда.
22. Радиодифузерите, а особено јавните, треба да направат дополнителни напори за јасно разграничување меѓу официјалните владини активности на кандидатите и нивното појавување во контекст на изборна кампања.

Приговори

23. Со цел да се зголеми довербата во системот на приговори и жалби, истрагата на изборните прекршоци од страна на полицијата и обвинителите треба да биде спроведена на непристрасен и навремен начин за да се обезбеди иследност на процесот.
24. ДКСК треба да размисли да ги разгледува случаите на отворени и јавни седници во разумни законски рокови. Одлуките треба да бидат јавни и со можност да се обжалат.
25. Треба да се размисли да им се овозможи на граѓаните на денот на изборите да може да доставуваат приговори до ИО, ОИК или до ДИК, со можност за добивање на навремен и ефективен правен лек.

АНЕКС: КОНЕЧНИ РЕЗУЛТАТИ⁶⁹

Резултати од претседателските избори				
Вкупен број на регистрирани избирачи	1,779,572			
Кандидат	Прв круг		Втор круг	
	Освоени гласови	%	Освоени гласови	%
Ѓорге Иванов	449.442	51.69	534.910	55.28
Иљаз Халими	38.966	4.48	398.077	41.14
Стево Пендаровски	326164	37.51	–	–
Зоран Поповски	31.368	3.61	–	–
Вкупен број на неважечки гласови	23.667	2.72	34.707	3.59
Вкупен број на освоени гласови	869.547	48.86	967.694	54.38
Резултати од предвремените парламентарни избори				
Вкупен број на регистрирани гласачи	1.780.128			
Партии/ коалиции	Освоени гласови	%	Бр. на места	
Социјалдемократски Сојуз на Македонија	283.955	25.34	34	
Демократска партија на Албанците	66.393	5.92	7	
Коалиција Достоинство за Македонија	9.265	0.83	0	
Демократска унија за интеграција	153.646	13.71	19	
Внатрешна македонска револуционерна организација – демократска партија за македонско национално единство	481.615	42.9	61	
Национална демократска преродба	17.783	1.59	1	
Национално движење за Македонија	1.925	0.17	0	
Коалиција ГРОМ	31.610	2.82	1	
Коалиција за позитивна Македонија	10.566	0.94	0	
ВМРО Народна партија	16.772	1.50	0	
Социјал демократска партија за Македонија	4.700	0.42	0	
Партија за економски промени 21	1.281	0.11	0	
Партија за демократски просперитет	385	0.03	0	
Партија за европска иднина	3.194	0.28%	0	
Вкупен број на неважечки гласови	37.654	3.35%	–	
Вкупен број на гласови	1.120.744	62.96%	–	

⁶⁹ Податоците се според конечните резултати објавени на: www.sec.mk.

ЗА ОБСЕ/ОДИХР

Канцеларијата за демократски институции и човекови права (ОБСЕ/ОДИХР) е главна институција на ОБСЕ која им помага на земјите - членки „во обезбедување на целосно почитување на човековите права и основните слободи, придржување кон владеењето на правото, унапредување на начелата на демократијата и (...) изградба, зацврстување и заштита на демократските институции, како и унапредување на толеранцијата во целото општество“ (Документ од самитот во Хелсинки од 1992 год.). Ова се нарекува човекова димензија на ОБСЕ.

ОБСЕ/ОДИХР со седиште во Варшава (Полска) беше основана на Самитот во Париз во 1990 г. како Канцеларија за слободни избори, а започна со работа во мај 1991 год. Една година подоцна, името на Канцеларијата беше сменето со цел да го отсликува својот проширен мандат и да ги вклучи човековите права и демократизацијата. Денес вработува повеќе од 130 лица.

ОБСЕ/ОДИХР е водечка агенција во Европа на полето на **набљудување на избори**. Секоја година таа го координира и го организира распоредувањето на илјадници набљудувачи кои имаат за цел да оценат дали изборите во регионот на ОБСЕ се спроведуваат во согласност со Заложбите на ОБСЕ, другите стандарди за демократски избори и националното законодавство. Нејзината единствена методологија обезбедува детална слика за целиот изборен процес. Преку проекти за поддршка, ОБСЕ/ОДИХР им помага на земјите - членки на ОБСЕ да ја подобрат својата изборна рамка.

Активностите за **демократизација** на канцеларијата ги вклучуваат: владеење на правото, законодавна поддршка, демократско владеење, миграција и слобода на движење и родова еднаквост. ОБСЕ/ОДИХР секоја година спроведува одреден број специјално наменети програми за поддршка кои се стремат да ги развиваат демократските структури.

ОБСЕ/ОДИХР исто така им помага на своите земји - членки во исполнувањето на нивните обврски во унапредувањето и заштитата на **човековите права** и основните слободи во согласност со заложбите на човековата димензија на ОБСЕ. Ова се остварува преку работа со најразлични партнери заради градење соработка, капацитети и обезбедување експертиза за тематски области, вклучително и оние за човековите права, во рамките на борбата против тероризмот, унапредување во заштитата на човековите права на лица жртви на трговија со луѓе, едукација и обука за човекови права, следење на и известување за човековите права, како и човекови права на жените и безбедност.

На полето на **толеранцијата** и **недискриминацијата**, ОБСЕ/ОДИХР им обезбедува поддршка на своите земји - членки при зацврстувањето на нивниот одговор кон омразата и случаите на расизам, ксенофобија, анти-семитизам и други форми на нетолеранција. Активностите на ОБСЕ/ОДИХР поврзани со толеранцијата и недискриминацијата се фокусираат на следниве области: законодавство; обука за органите на прогонот; следење, известување и проследување на справувањето со кривични дела и инциденти поврзани со омраза, како и едукациски активности за унапредување на толеранцијата, почитувањето и взаемното разбирање.

ОБСЕ/ОДИХР обезбедува совети за своите земји членки во однос на нивните политики за **Ромите и Синтите**. Таа го унапредува градењето на капацитетите и вмрежувањето на заедниците на Ромите и Синтите и го поттикнува учеството на претставниците на Ромите и Синтите во органите за креирање на политиките.

Сите активности на ОБСЕ/ОДИХР се спроведуваат преку остварување на блиска координација и соработка со земјите - членки на ОБСЕ, институциите на ОБСЕ и нејзините канцеларии на теренот, како и со другите меѓународни организации.

Повеќе информации се достапни на веб страницата на ОДИХР (www.osce.org/odihhr).